

K O I N O N I A

*A Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének
teológiai folyóirata*

SZERKESZTI: Gémes István

2000. Karácsony

52. szám

TARTALOM

Ad multos annos - Pátkai Róbert 70 éves	1
Gémes István: A lelkipásztor - megértő lény	2
Rusznayk Dezső: Igehirdetés	6
Szigethy Sándor: Temetési prédikáció	8
Glatz József: Evangélikus identitásunk	10
Joób Olivér: Az egyén bizonyágtétele	12
Pósfay György: Egy találkozási pont	18
Gémes Pál: Visszatekintés - 16 év után	28
Terray László: Norvég ácsból magyar nemes	33
Bolla Árpád: Hogyan tovább, EKME?	37

***

„Világos, hogy, ha az Újtestamentum „megváltásról” beszél, azt egyedül Isten művének tekintti, meg-nem-érdemelt kegyelme jeleként. Még, ha azt is mondjuk, hogy a megváltást a hit elfogadja, akkor sincs szó arról, hogy ez a hit emberi érdem, hanem ugyancsak isteni mű. Tehát, ha a megváltást hitben elfogadjuk, ennek az isteni műnek a jellegét ez semmiképpen nem korlátozza. Az ilyen vallásos kijelentésnek megvan a maga értelme, amely az Istennel való kapcsolatnak világos kifejezést kölcsönöz. Isten mindig is az ajándékozó. Következésképpen kizárt mindenféle önmegváltás. Ez a tipikusan vallásos szemlélet értelmét vesztené, ha az Istennel való kapcsolat összefüggéséből kiszakítanánk, hogy valami elméleti tételt faragjunk belőle az Isten vagy az ember helyzetéről a mindenkori eseményekben. Ilyen racionális következtetés lenne pl., ha azt mondanánk, hogy Isten „önkéntes” akarata egyeseket az üdvösségre, másokat a pusztulásra előre elrendelt. Másrészt viszont az emberi lehetőségek racionális megítélése oda vezethetne, hogy mindenféle emberi erőfeszítés fölösleges lenne. Így jelentette be a reformáció kora után egy racionáló következménykutató, hogy a megváltás, mint isteni mű azt jelenti, hogy az ember olyan passzív, mint egy bot, vagy egy kódarab.

Ezzel szemben az Újtestamentum magától értetődően szól az emberi aktivitásról: az imádságról, keresésről és kopogtatásról, Isten igazsága utáni törekvésről, a megtérésről és az újbóli gyermekké válásról, stb. Ilyen intésekhez általában ígéretek fűződnek. Pál híres mondata a filippiekhez írt levélből ezt jól kihegyezve fogalmazza meg: „...félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket, mert Isten az, aki munkálja bennetek mind az akarást, mind a cselekvést az ő tetszésének megfelelően.”

Gustaf Aulén, Dramat och symbolerna, 1965.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: D-70184 Stuttgart, Gänsheidestr. 9

Tel. 0711/23-49-529 – Fax: 0711/23-49-530

E-Mail: istvan.gemes@t-online.de

Ad multos annos

Elsősorban szűkös anyagi keretünk az oka annak, hogy a KÉMELM jelenlegi elnökének, **Pátkai Róbert** londoni lelkésztestvérünknek és kollégánknak nem egy egész kötéttel mondunk munkájáért köszönetet. Hetvenedik születés-napjára örömmel ajánljuk fel viszont a KOINONIA jelenlegi (52.) számát, amelybe néhányan leírtuk újabb, vagy régibb dolgozatainkat.

Kérjük Istent, hogy áldja meg továbbra is gazdagon életét, munkáját és minden fáradozását. A 70 esztendőre visszatekintve tudjon hálát adni, s a jövőre (ki tudja, hány?) évre kapjon mindig annyi erőt, amennyire éppen szüksége lesz. Legfőképpen pedig azt kívánjuk neki, hogy „a ti hitetek reménység is legyen Istenben” (1Pt 1,21).

Szerkesztő

Gémes István:

A lekipásztor – megértő lény

Adalékok a Zsidókhoz írt levél szerzőjének képéhez

Szerzőnk tudja, hogy nagy feladatra vállalkozott. A *cura pastoralis*, a *logosz tész paraklézeosz* soha nem volt könnyű feladat. Hogyan oldható meg ez a kérdés? Nagyon jól tudja azt is, hogy csak bizalmi viszonyból szabad kiindulnia. Hogyan próbálja meg megteremteni azt?

a.) Mindenekelőtt a megalapozásnak kell rendben lennie. Az egész irat felépítése ennek komolyanvételéről tanúskodik. Frederico Dattler (*A carta aos Hebreos, 1980*) ilyen szempontból is találóan elemezte az ún. „tanító” és az „intő” szakaszokat. Szerinte így fest a kép (T = tanító, I = intő):

1. T 1	+	I 2,1-4
2. T 2,5-18		I 3,1
3. T 3,2-6		I 3,7-4,16
4. T 5,1-10		I 5,11-6,20
5. T 7,1-10,18		I 10,19-39
6. T 11		I 12-13

Így lenne pl. illuzórikus és felszínes, ha csupán valami figyelmetlenség következtében beálló „evezésről” beszélne 2,1-ben. Az előtte levő 1. fejezetben ugyanis előzőleg megalapozta már a „biztos kikötőt”, amelyet SZEMMEL kell tartani. Ha ez nem következik be, fennáll az elsodródás veszélye. Az itt szereplő *proszechein* nautikai szakkifejezés, s ott azt jelenti: *az irányt, a kurzust tartani*. Az előző fejezetben pedig lefektette az isteni Ige teológiáját, amely a Fiúban, mint az „utolsó időben” szólóban világosan mutatja a „kurzust”. Felszínes pásztorolás helyett tehát szilárd alapokon való állását kívánja kifejezésre juttatni.

b.) Szerzőnk nem tagadja, hogy írása nehézséget okozhat az olvasóknak/hallgatóknak. Ezt két helyen is igyekszik beszámítani a tervébe. Egyrészt barátságosan utal arra, hogy írása (szándékosan?) rövid. Túl a korabeli udvariassági gesztuson (Spicq), a rövidség hangsúlyozása megértő gesztus kifejezése is lehet. Ha korabeli igen terjedelmes prédikációkra gondolunk – „Pál igen hosszan prédikált”, bőbeszéd Csel 15,32; 20,2.7-12 – akkor szerzőnk megértő lény. Közben meg is jegyzi, ha valahol rövidíthet még:

9,5 – (kerubok beárnyékolják a fedelet) „erről nem kell most külön szólni”.
11,32 – „kifogynék az időből, ha szólnék Gideonról” (próféták felsorolása) – vagyis, ha mellőzhet valamit, nem bánja.

Másrészt szinte magyarázkodva mondja, hogy még így is „sok és nehezen megmagyarázható” a mondanivalója (5,11). Valószínű, hogy ezzel a magyarázattal sokkal inkább hangsúlyozza az általa tárgyalt hitigazságok nem egyszerű voltát. Ám ő ezt már belevette a tervébe, hiszen tudja, hogy eltompult hallású emberekkel van dolga.

Feltűnő ez az autentikus viselkedése, hiszen nem ad mást, mint aki, és partnereitől sem vár el mást, mint akik éppen, vagyis „képmutatás és kirakat” nélküliek (Carl Rogers). Ebből lesz a transzparencia, nincs semmi rejtegetni való, nem bújunk el konstrukciók mögé, titeket se azok mögött látlak. – De főleg engedelmessékedik Ef 4,15-16-nak: „Hanem az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva nevedjünk abban, aki a Fej, a Krisztusban, akiből az egész test, szép renddel egyberaktván és egybeszerkesztetvén az ő segítségével minden kapcsával, minden egyes tagnak mértéke szerint való munkával teljesíti a test növekedését a maga felépítésére szeretetben.”

c.) Szerzőnk azonban ezen is túlmegy. Még stílusában is igyekszik csökkenteni olvasói és maga között a távolságot. Mégpedig háromféle módon.

1. Nem parancsol, nem rendelkezik, legfeljebb *kér*. Hogy 13,9 és 23-ban ezt éppen a *parakalein* igével teszi, az csak olyanok között lehetséges, akik bizalmi viszonyban élnek és így *metochoi*, azaz az egy örökség részesei, mindenféle rangkülönbség nélkül. Nem felülről diktál a mindent úgyis jobban tudó, hanem testvér szól a testvérhez.

2. Választékos stílusú iratában – amelyben nem kevesebb, mint 152 saját, speciális kifejezést használ (Spicq I,157) – rejtetten is – tulajdonképpen a saját megérzéseit és elvárásait adja vissza.

- 6,1 *törekedjünk* tökéletességre
- 6,3 megtesszük, ha Isten *megengedi*
- 6,9 felöletek jobbról vagyok *meggyőződve*
- 6,11 kívánjuk, hogy *buzgóságot* tanúsítsatok.

3. Ha a használt verbumok számát vizsgáljuk, akkor is egy sereg fontos megfigyelést tehetünk:

44 esetben vannak az iratban „*mi*-szakaszok”, vagyis *igék többesszám első személyben*. Ezzel szemben áll a „*ti*-szakaszok” 25 esete, amelyekből 19 viszont a 12-13. fejezetekben fordul elő. Az első csoportban nem csak ilyen együtt-buzdítás található, mint „tartsuk meg a reménység vallását” (10,23), vagy „igyekezzünk bemenni az ő nyugodalmába” (4,11). De megszólal a közös gond is: „*hogyan menekülünk meg, ha nem törődünk ilyen üdvösséggel?*” (2,3). Michel is beszél „*hitvalló mi*”-ről:

- 1,1 – szólott *nékünk* Fia által
- 2,1 – szükséges a hallottakra *ügyelnünk*
- 3,14 – részesei Krisztusnak, *amennyiben* a bizalmat erősen *megragadjuk*
- 6,20 – ahová *értünk* ment be ajtónyitónk Jézus
- 7,26 – mert ilyen főpap illet meg *bennünket*

A távolságcsökkenés őszinte vágya mutatkozik meg tehát abban, ahogyan szerzőnk szolidaritásáról biztosítja olvasóit még azáltal is, hogy a cselekvő, aktív igékben összeköti magát velük. Kétségkívül helyes megfigyelés, hogy ezáltal jóleső nivellálódást érezhetünk az olvasáskor. Itt testvér szól a testvérekhez olyan gondokról, amelyeket a sajátjának is érez. Empátiáját úgy éri el, hogy azonosul velük. (Csoportdinamika: *emphatia per identificationem*).

d.) Ezt a *testvérek (adelfoi)* megszólítás használata még csak aláhúzza. Számszerűleg csak ötször alkalmazza a szerző – 3,1-ben „szent testvéreket” mond, ami egyedülálló az egész Újtestámentumban – de igen fontos helyeken:

- amikor Jézus testvériségét hangsúlyozza – 2,12
- amikor a mennyei elhívásra mutat rá – 3,1
- amikor az élő Istentől elszakadástól óv – 3,12
- amikor a szentélybe bemenetel lehetőségére hívja fel a figyelmet – 10,19
- s amikor irata megszívlelését kéri – 13,22.

Sőt: 6,9-ben *agapétoi*-nak nevezi olvasóit. Aranyszájú Szt János figyelt fel arra, hogy 6,1-8 dörgelmei után ezzel újra gyógyítani kívánja őket (*palin autúsz therapeüei*). Ha szerzőnk magát is beleérti az intésbe, a vigasztalásba, a korholásba és a teendőkbe, akkor ezzel a lelkigondozáshoz annyira fontos *valódiságról* tanúskodik, mert *szolidaritásból* teszi azt. „Érzelmét, megérzéseit kinyilvánítja és nem tényeket állapít meg.”

e.) Végül a Zsid szerzőjének még egy fontos jellemvonását kell megemlítenünk. Óvakodik a „lelkigondozók” leggyakoribb bűnetétől, a projekciótól.

Projekciónak nevezzük a lélekelemzésben azt a törekvést, amellyel a vizsgálandó személynek bizonyos „rossz lelkiismeretet csinálunk” (rossz magyarsággal). Szemrehányásokat teszünk neki, büntudatot akarunk benne ébreszteni, hibái felsorolására és bevallására akarjuk kényszeríteni vagy rejtett kívánságai-vágyai megfogalmazását erőltetjük. Ilyenek mögött nagyon gyorsan a kérdező, saját, tényleg meglévő büntudatát vagy egyéb érzéseit fedezhetjük fel. Amennyiben ezek identitása bebizonyosodik, tulajdonképpen nem másról van szó, mint a *kérdező* és nem a *kérdezett* tudatos vagy tudatalatti „önvédelmi mechanizmusai” megnyilvánulásáról. Vagyis a lelkigondozó projektálja, a másikba vetíti ki a saját megoldatlan problémáit, s ezzel – tudatosan de még inkább tudat alatt – a másikra hárítja át a saját terheit. Ezzel önvédelmi falat von maga köré.

Ha a Héber levelet végigolvassuk, megállapíthatjuk, hogy legfeljebb egy, talán két helyen érhetné szerzőjét a projekció vádja.

5,12 az egyik ilyen hely.

Azt veti a szemükre, hogy bár súlyos mondanivalója lenne Melkisedek főpapságáról – azaz itt az igazi Főpap húzódik meg Melkisedek alakja mögött – de eltompult a hallásuk. *Nóthrosz* tkp. nagyot-halló, akinek füléről visszahull a mondott szó. (V.ö. 6,12, ahol szintén attól óv, nehogy az isteni ígéreteket engedjék „leperegni” magukról!) S ezért (*epei*) olyan sok és nehezen megmagyarázható a mondanivalója, hiszen az róluk lepereg és szellemi tunyaságba süllyednek el. Páli kifejezéssel élve: nem szólhat hozzájuk, mint *pneumatikoi*-hoz, hanem mint Krisztusban csecsemőkhöz, 1Kor 3,1! (*népioi en Christú*). Ézs 6,10 (LXX) és Mt 13,15 alapján „megkövödött e nép szíve, fülükkel nehezen hallanak, szemükkel ne lássanak, szívükkel ne értsenek” – tudjuk, hogy fül és szív „körülmetelt” kell legyen, hogy igazán megértse az Úr szavát és akaratát. (Héring, Komm. „denkfaul”-ról beszél). Mivel itt a lélek, a szellem lusta, 12,92 logikusan sorolja fel ennek következményét: a kezek *pareimemosz* = erőtlenek és a térdek is lebénultak (*paralélómenosz*).

Már ez is szemrehányás, de a megokolás még nyomatékosabb. Kötelességük lenne már tanítóknak lenniük. Az *ofeiló* ige a kötelességet, s annak logikus elvárását húzza alá s ezzel csak nagyobb nyomatékot ad a szemrehányásnak.

Írásmagyarázók egyetértenek abban, hogy 5,12-14-ben nagyon sok a formális, a hellenisztikus pedagógiából átvett kifejezés. Braun szerint a tanítónál itt nem szabad a zsidóságra olyan jellemző bensőséges tanító-tanítvány viszonyra gondolni. Bengel szerint egyszerűen a többet tudókról, *doctores* – a Vulgata szerint a *magistri*-kre kell gondolnunk, ugyancsak a kifejezés is sematikus, hogy az olvasóknak újra valakire szükségük van, aki tanítsa őket. S amit újra kell tanulniuk, azt a *sztoá* oktatási nyelvből átvett kifejezéssel írja körül: *sztoicheia tész archész tón logión tú theú* = kezdeti alapjai az Isten ígéjének. Ugyancsak onnan veszi a tej és a kemény eledel metaforáját is, amellyel ellentétesen cselekszik: sem az eddigiek, sem a most következők nem azt mutatják, hogy *tejitalt* nyújtana nekik. Éppen ellenkezőleg, mondja Gräßer a Kommentár-ban (I.325).

Egész vonalvezetése azt mutatja tehát, hogy itt nem a lekipásztor, hanem az eltunyúlt gyülekezetet reaktiválásra ösztönző pedagógus beszél. S az elmondottak értelme nem szemrehányás, hanem nyomatékos felszólítás: most végre figyeljetekek ide!

10,25-ben a „saját gyülekezet” (*episzünagógai*) elhagyásától óv a szerző, hiszen ez az egymás szemmeltartásának (*katanoein*) és egymás intésének (*parakalein*) helye. A két ígét ma bizonyára így fordíthatnánk le legjobban: egymás begerjesztése és motiválása helye, s a távolmaradás *sztrájk* ez ellen! Az itt beszúrt *katósz ethosz esztin* = amint az egyesek szokása, ugyancsak szemrehányásnak tekinthető. Azonban érdemes azon is elgondolkozni, hogy tényleg a gyülekezetet *végérvényesen* elhagyókról van-e itt szó? A szokatlan *episzünagógé* kifejezés *nomen actionis*, azaz nem csak a gyülekezetet, hanem az összegyülekezés egyedi alkalmát is jelentheti. Talán igaza van Hegelmannak, aki szerint itt nem egyházból kilépőkről, hanem a gyülekezésekről indokolatlanul hiányzókról van szó. Mivel a közösség „Dienstgemeinschaft”, szolgálati közösség, az *eszkataleipein* -t cserbenhagyással kellene fordítani, ami a köteles szolgálat megtagadását jelentené, egészen konkrétan. Ha így értjük a beszúrt mellékmondatot, akkor a szerző nem szemrehányásának ad kifejezést, hanem amiatti félelmének, hogy egyesek eljárása átragadhat másokra és ezáltal egyre több lesz a szolgálatot elhanyagolók, s így megtagadók száma.

6,4-6-ot lehetne még itt megemlíteni.

Azonban ennek a nagyon radikális szakasznak az eredetéről keveset tudunk. Michel feltételezése meggondolandó, hogy itt egy negative megfogalmazott *homológiá* -ról, hitvallásról lenne szó (241). Hegermann mutat rá arra, hogy már a kezdő *adünatosz* zsidókeresztény szóhasználatra mutat, amely a Szentlélek tagadásával hozható kapcsolatba, 10,29: *to pneuma ... enübrizász*. Másrészt arra is figyelniünk kell, hogy a szakasz csak annyiban szól az olvasókhöz, amennyiben minden keresztény veszélyeztetettségét mutatja be, amely a „közeledő ama nap” fényében vagy árnyékában bármikor igen konkrétá válhat (10,25). Riggerbach szerint szerzőnk itt nem tesz mást, mint hirdeti az őskereszténységnek azt az általában elfogadott tanítását, hogy aki az Isten ígétét „tudatosan és tartósan” megveti, az a Krisztusban fölkínált üdvösséget utasítja el, s akkor az ítélet vár rá. Nem a zsidókeresztény „*adünatosz* „ titkát fessegeti hát, mint azt olyan sokszor értelmezték magyarázók. De akár az egyik, akár a má-

sik értelmezés igaz, 6,4-6-ot nem lehet az olvasóknak tett közvetlen szemrehányásnak, a szerző projekciójának tekinteni. Ahhoz túl sok benne a termini technici és a formálisság, semmint, hogy a helyzetbe beleillő konkréciónak tekinthetnénk.

Végül megállapíthatjuk, hogy a Zsidókhöz írt levélben sehol nem látjuk nyomát ellenprojekciónak. Ennek oka bizonyára az is, hogy maguk a címzettek tulajdonképpen soha színre nem lépnek. Hiszen képüket, nagy valószínűséggel, csak a lelkigondozó elejtett, vagy szándékos kijelentéseiből, mintegy mozaikkockákból állíthatjuk össze.

Szerzőnk tehát megértő, tapintatos lelkipásztor, de mégis mindig az igazság megtartásán fáradozik. Beleéli magát olvasói, gondozottjai helyzetébe; nem kérdőre vonni, hanem segíteni akarja őket elesett állapotukban. A testvéri szó bizonyára nem véti el célját – a testvérek között.

***

A Zsidókhöz írt levél az őskereszténység első lelkipásztori intencióval írt irata. Róla szemináriumot vezettem az Ev.Hittudományi Egyetem 1994 júliusában tartott posztgraduális tanfolyamán. A fenti dolgozat csak egy része a nagyobb munkának és eredetileg „A szerző kongruenciája” címet viselte

Rusznay Dezső:

Igehirdetés Szentháromság utáni 6-ik vasárnapra

Mt 5,20 - 26

A bibliai ígérés Jézus Hegyi beszédéből való. Jézus tanítását véglegesnek, hasznosnak és tökéletesnek kell tekinteni. Tanítása ellen nincs helye a fellebbezésnek. Mesterünk itt a törvényt magyarázza, tanítása tükrözi a mennyei Atya-Úristen valódi ismeretét, valamint a valódi szeretetet az ember iránt.

Hogyan kell értelmezni a törvényt ?

1. Jézus magyarázata, tanítása szerint.
2. Így kerül a keresztény helyes viszonyba mennyei Atyjával.
3. Így lesz a kereszténynek helyes viszonya felebarátjával.

Gondolatok a prédikációhoz.

Ma is sokan mondják, az ateista ideológia pusztítása után, ha az emberek betartanák, eleget tennének legalább a Tízparancsolatnak, a világ, az emberiség helyzete jobb lenne. Az emberek közötti kapcsolatok jobbak lennének. Ma is sok keresztény és nem keresztény úgy gondolja, nem hágtá át az isteni parancsolatokat, tehát nem bűnös. Nem követett el semmi rosszat. Ez végül azt jelenti, hogy ő igaz. Akkor is, Jézus idejében, de ma is, ilyen gondolkodás félrevezető, téves. Az Úr Jézus akkor is és ma is figyelmeztet minket erre. (5, 20).

A törvény, amelyet a Mindenható Úristen adott, érvényes ma is. Jézus Krisztus nem megszüntetni jött ezt, hanem betölteni. Ezt a törvényt azonban nem elég csak ismerni, hogy bármikor képes vagyok ezt elszavalni. Nem helyes képmutatón viszonyulni a törvényhez. CSAK akkor tudunk érvényt szerezni a törvénynek, ha ismerjük Krisztust, a törvény Urát és beteljesítőjét. Csak ezen az úton jutunk el a törvény igazi ismeretére. Csak ezen az úton lesz helyes a viszonyunk az Isten törvényéhez. Jézus Krisztus hasonult a törvénynek, mintegy azonosult vele. Eggyé lett vele. A törvény számára tekintély volt az utolsó pontig. Jézus mondja: "az illik hozzánk, hogy így töltsünk be minden igazságot." (Mt 3,15). Így, Jézus eljövételével a törvény érvényességét nem lehetett megszüntetni. ELLENKEZŐLEG, az Ő eljövételével megkapta igazi értelmét. Egyedül Ő, Jézus Krisztus volt képes arra, hogy teljesen betöltse a törvényt.

Jézus rámutatott arra, hogy a törvényben a mi mennyei Atyánkkal való bizalmas közösségről van szó. És Ő, Jézus, élte is ezt a bizalmas közösséget, és persze egyedül Ő képes téged és engem is bevezetni ebbe a közösségbe.

ÍGY vezet minket a mi mennyei Mesterünk kezünkönél fogva. Igazakká tesz minket golgotai keresztáldozata által. Tiszta lapot ajándékoz nekünk, hogy megállhassunk Isten szent és igazságos trónusa előtt. Ő, Jézus, segít nekünk építeni az igazi és helyes viszonyt, közösséget mennyei Atyánkkal. Ő tudja, és mi is tudjuk, mégis ennek ellenére, sokszor elhajlunk Istennek útjaitól, hogy "Mindaddig

békétlen a mi lelkünk, míg meg nem nyugszik Benned, ó, Isten." Itt ne feledjük tehát, hanem gondoljunk a mi emberi felelősségünkre is. "... félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket..." (Fil. 2,12).

Az Úristennek volna hatalma úgy elrendezni a dolgokat, hogy velünk, emberekkel ne legyen semmi gondja, baja. Megteremthetett volna minket úgy, és most is volna hatalma átalakítani minket, hogy feltétlenül engedelmeskedjünk neki. Azt is megtehetette volna, hogy semmilyen törvényét ne hágjuk át. Ő parancsol és mi teljesítjük szent és jó akaratát.

Nem. Ő ezt nem akarta. Ő szabad akaratlanul teremtette az embert. Istenünknek az az óhaja, hogy az ember szabad akaratából, nem pedig nyomás, erőszak alatt döntsön az Istennel való közösség mellett. Csak így lehet ugyanis értékes és értelmes a közösség a szent Isten és a teremtés koronája, az ember között. Csak így lesz értékes a szabad akaratlanul felruházott ember egészséges részvétele az egész teremtettség megmentésében és irányításában.

Itt van tehát a keresztény ember hatalmas felelőssége. Ez a felelősség elsősorban a felebaráttal való viszonyban nyilvánul meg.

A törvény, amelyhez Jézus mindenekelőtt irányítja követőit, hallgatóit, tiltja nekik a gyilkosságot, de rájuk bízta a felebarátot. A felebarát életét Isten adta, és kezével védi azt. Így a haragnak, az indulatnak, a gyűlöletnek nincs helye a keresztény életében. Ezek valóban minden időben rossz tanácsadók. Ezek az emberi rossz indulatok a szeretetlenség jelei. Ilyen továbbá a felebarát megalázása, becsmérése, átkozása, elítélése. Az istenfélő embernek viszont tudni kell, a szív amely nem tud megbocsátani, nem lehet kedves Isten előtt, mégha a legértékesebb ajándékot is hozza, mint az Istennek való áldozatot.

Az Úristen a szívet vizsgálja. A mi kölcsönös nézeteltéréseink, vitatkozásaink nemcsak rontják az emberek közti kapcsolatokat, hanem ártanak a mi saját lelkünknek. Egyedül Jézus Krisztus tud minket Isten igazságos ítélőszéke előtt megmenteni. "Mindez pedig Istentől van, aki megbékéltetett minket önmagával Krisztus által, és nekünk adta a békéltetés szolgálatát." (2 Kor. 5,18).

Ő, Jézus, ad erőt a felebaráttal való megbékéléshez és szeretetével legyőzi haragunkat. Igen, mert Isten Fia emberré lett, nem lehetséges elválasztani az Istennek való szolgálatot a felebaráttal való szolgálattól. Ha valaki azt mondja: "Szeretem az Istent, de gyűlöli atyjafiát, hazug az...." (1Jn 4,20).

Annak, aki a Jézust követő úton, nem törvényeskedő, hanem igazi istentiszteletre törekszik, egy lehetősége van, és pedig a megbékélés a felebaráttal.

Ámen.

Sajógömör, 2000. május 1-én

Szigethy Sándor:

Temetési prédikáció*

Jób 3,11a.12.16 és IKor.15,55.

Kedves gyászoló Testvéreim!

Azt szoktuk mondani, hogy az élethez szorosan hozzátartozik a halál. Amikor életről beszélünk, akkor a halálról is szólnunk kell. És mégis: amikor találkozunk vele, amikor villámként csap le közénk, olyannak tűnik, mint valami szörnyű idegen, nem-kívánt betolakodó. Mi most mégis próbáljunk meg dacolni ezekkel a gondolatokkal – és a nyomukba lépő érzésekkel, – és időzzünk egy kicsit az **élet** gondolatainál.

A felolvasott igerészek – mint maga az élet is – tele vannak **kérdésekkel**: Hol? – Hogyan? – Miért? ... Ha visszagondolok az elmúlt húsz évre, azt kell mondanom, hogy mint kérdező embert, kérdésekkel viaskodó embert ismerhettem meg E.Lajos testvérünket; aki nem félt a nehéz kérdésektől-problémáktól – hanem inkább küzdött velük és megoldásukat kereste, környezetét is... együtt-gondolkodásra készített. Ezért voltak olyan stimulálók, olyan inspirálók és gyümölcsözők a vele folytatott beszélgetések. Mert konstruktív kérdező volt.

Úgy gondolom, akkor járunk el leginkább az ő személyéhez méltóan – és az ő intencióinak megfelelően – ha mi is néhány kérdést vetünk fel magunknak – és elmélkedő formában, néhány percre, elidőzünk körülöttük. S mi se kerüljük el a szembenézést néhány nehéz kérdéssel, – melyek itt és most (végső soron) megoldhatatlanok, de mégsem jelentéktelenek.

1. Mindjárt itt van a halál kérdése. Mi a halál?

- az élettan szerint a vég: ami egy volt, részeire bomlik...
- az orvostudomány gyakorlóit hallva, leghamarabb a csőd szóra gondolunk...
- a filozófia (-némelykor-) kissé rideg objektivitással ugyan, de lét-elemző tevékenykedése közben, megadja neki az őt megillető helyet...

Mind fontos szempont –; egy-egy oldalát emeli ki a halálnak s hozzá segít, hogy sokoldalúan ismertesse meg velünk a nagy ismeretlent.

Az egzakt tudományok pontosan definiálható megállapításai mellett kissé idegenszerűen hat az a **másik** leírás, ahogy a vallásos hit emberei beszélnek róla. Talán még a költők kifejezései hasonlíthatók össze velük a legkönnyebben. Franciscus „Testvér Halál”-ról beszél, amikor közeledni látja – s nem mint ismeretlent fogadja. Ez a fajta szemlélet is, akárcsak a halálnak mint álomnak a körülírása, egy őszinte életérzés kifejeződése. Az álom magába foglalja a pihenést, de utána, szükségszerűen, következik a felébredés, a tudatra-ébredés. E kifejezésnél maradva azt mondhatjuk, a halál – éjszaka, álom. A feltámadás a reggel, az ébredés. Vagy ahogy egy keleti közmondás tartja: Az álom – a kis halál; a halál – a nagy álom. Így is mondhatnám tehát: a halál átmenet – mint ahogy a színműben is van átmenet az első és a második felvonás között. Ilyenféle gondolatokat találhatunk Devecseri Gábor post-humus kötetében (A mulandóság cáfolatául):

Ha elmész

*Ha elmész, ne mondd azt, hogy „Elmegyek”,
még azt se, hogy „Megyek, de visszajövök”,
csak „Visszajövök”, azt...*

hogy közben elmész, ebből is tudom.

Lásd, a temetők kapuján

Izlésesen, és a közbeeső

Halálra való minden célzás nélkül

Csak ennyi áll: „Feltámadunk”.

2. A felolvasott szakaszban Jób kérdését hallottuk: miért születtem? – más szóval: mi az élet értelme? – Mai kérdés. Pär Lagerkvist-nél is találkozunk vele (Aftonland):

*Óh, világok, sorsok, egek ura,
mi volt a szándékom velem?*

(Mint a felhő. Ford.Thinsz Géza)

Igen, kell utána kérdeznünk... Különben csak felszínesen éljük az életet.

Akik kérdező emberek, rendszerint a maguk egyéni kérdései mellett, a világ, a nemzet, a társadalom problémái előtt sem állnak meg némán, hanem konstruktív kérdéseikkel környezetüket gondolkodásra készítetik és cselekvésre ösztönzik – hogy az igazság, az igazságosság és az emberség győzzön közöttük... vagy legalább is az legyen ideálként szemük előtt. Szükség van mindkettőre: **Egyéni** életünkre nézve szükséges az értelem-keresés. Ennek egyik legszebb példája Jób, aki egyéni problémái és sors-csapásai közepette sem veszítette el szeme elől élete felismert célját-értelmét. Magára vállalta a feladatot, a kapott szerepeket hűséggel betöltötte. A **közösségi** értelem-keresés nagy bibliai alakja Ézsaiás. Ő beszél arról a korról, amikor a fegyverekből kaszát kovácsolnak, mert békesség lesz a földön az emberek között és az igazság fog uralkodni az emberi közösségekben. – Ennek a prófétának az alakja mindig úgy fog élni emlékezetemben, ahogy egyszer (-ebben a városban-) egy szobor nyomán, egyik legszebb művészi fényképén E.Lajos testvérünk őt megörökítette...

3. Végül a harmadik (megemlített) bibliai személynél – Pál apostolnál – is feltűnik a kérdő forma: halál, hol a te fullánkod?... hol a te győzelmed? Vannak kérdések, melyek csak látszólag azok. Már bennük van a válasz. Pál is mintha azt mondaná: Nincs fullánkod, nincs győzelmed, halál! – és sajátosan hellenista-görög fordulattal mondja még: elnyeletett a halál diadalra. **Krisztusnak a halál feletti győzelmével új korszak** kezdődött a mi számunkra is. Győzelmében mi is részesek lettünk...

Kedves Hozzátartozók, anélkül, hogy az egzaktuság igényével léphetnék fel az örök-élet „**hogyan?**“-jának kérdésében és részletekbe menően tudnám értelmezni a Bibliát (a keresztény hit e legfontosabb inspirációs forrását) az örök élet szimbolikus leírásaiban, hadd mondjak valamit, valami személyeset...

...Bármilyen legyen is az örök élet, tartalmát, értelmét, gazdagságát Istentől nyeri. Nem tudjuk pontosan, mi rejtőzik a halál kapui mögött, s e földi életben nem is fogjuk megtudni azt. Csupán azt tudjuk, hogy ott is jelen van Isten. Ott is kezében leszek, én is és szeretteim is. Ott is, mint ebben az életben, irgalmától és szeretetétől függök. Igen, ott is ott van Isten...

Imádkozzunk Istenünkhöz, aki Úr a halálon innen is és azon túl is...

*Minden ember csak halandó,
Minden test mint fű, virág;
Itt ami van, mind romlandó,
És elmúlik a világ.
Porrá kell e testnek lenni,
Hogyha el akarja venni
Az örök dicsőséget,
Melyet Isten készített.*

Albinus J.G. (+1679)

* * *

* Vallásánári temetési beszédvázlat szekularizált értelmiségi hallgatóság előtt.

Elhangzott a lundi Sankt Olof kápolnában, 1977. január 7-én A halott E.Lajos 60 évesen agyvérzés következtében halt meg. Fényképész volt.

Glatz József:

Evangélikus identitásunk

Az idő fogalmán elmélkedve, a "Nyugat alkonyában"¹ Augustinust idézi Spengler: "Si nemo ex me quaerat, scio; si quaerenti explicare velim, nescio" (Conf.XI,14). Így vagyok én evangélikus mivoltommal: számomra a világ legtermészetesebb dolga, de ha kérdeznak felőle vagy magamnak akarnék számot adni róla, zavarba jövök és nem tudom, mit mondjak.

Az explikáció már a reformáció korában elkezdődött. Így születtek hitvallási irataink s végül a vaskos Concordia. Minél jobban magyarázkodtunk, annál inkább nőtt a zavar. A kísérletnek volt már előjátéka. Talán Pál volt az első, aki megpróbált a kérdésre felelni: ki keresztény, azaz mi keresztény identitásunk? Tömör válasza rövid hitvallás:

JÉZUS ÚR².

Egy későbbi generáció meglegedett még a hal szimbólumával, míg végre a negyedik században hosszas huzavona után megfogalmazódott a Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum. A fogalmi tisztázás nem sok jót hozott. Nőtt a türelmetlenség.

Ha most mégis újra felteszem a kérdést: mi evangélikus identitásunk? – akkor nem szeretném a dolgot tovább bonyolítani, hanem – amennyire lehet – leegyszerűsíteni. Visszamegyek a kezdet kezdetéhez. Ezt tette az Egyházak Világtanácsa is, mikor bázisát a hal szimbólumára és Pál tömör hitvallására építette³. Wormsból indulok.

A történetet ismerjük. Mikor Luthert felszólítják, hogy írásait vonja vissza, megtagadja az engedelmességet, hiszen "Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek".⁴ Amíg a Szentírásból vagy világos ésszerű érvekkel meg nem győzik, visszavonni semmit se tud: "Nisi convictus fuero testimoniis scripturarum aut ratione evidente ..., victus sum scripturis a me adductis et capta conscientia in verbis dei, revocare neque possum nec volo quicquam, cum contra conscientiam agere neque tutum neque integrum est."⁵

Luther válaszában két pillére az Írás testimóniuma és az Isten igéjének fogságába esett lelkiismeret. Így lettünk az ige és a lelkiismeret szabadságának egyháza. E két elem hangsúlyozása mellett nem szabad elfelejtenünk, hogy a lelkiismeret itt nem független fórum, hanem Isten igéjének foglya, Isten és ember személyes találkozásának temploma.

¹ O. Spengler: Untergang des Abendlandes. München, 1923 (Auflage 33-47); I.164.0.

² "... senki sem mondhatja: JÉZUS ÚR, csakis a Szentlélek által." IKor 12,3

³ Nyilván a KIE 1855-ös Párizsi bázisára visszanyúlva: "... Die Christlichen Vereine Junger Männer haben den Zweck, solche jungen Männer miteinander zu verbinden, welche Jesus Christus nach der heiligen Schrift als ihren Gott und Heiland anerkennen...". (Rommel: Bekenntnisse des Glaubens. Quell Verlag, Stuttgart 1980,116. o.)

⁴ ApCsel 5,29

⁵ WA 7,838

"Az ember, persze, olyan mint a baromfiudvar, sokféle hang rikoltoz benne... De épp ezért kell az életet vállalni, hogy a hamis hangok közül megismerjük az igazit" – mondja Boda Zoltán az Emberi Színhátékban¹. Én nyomorult ember! Ki teremt rendet ebben a káoszban? Ahány hang, annyi igény. A lelkiismeret nem áll meg önmagában; szabadságának záloga Isten lelkének érintése². A Lélek azonban olyan, mint a szél fúvása. Építeni rá nem lehet. Marad hát az ige: az Írás szava.

Luther ezzel a testet-lelket magával ragadó hatalommal, az igével, a Szentírásban találkozott, de az igét az Írással nem azonosította. A kettő egymáshoz való viszonya a reformáció egyházainak izgató kérdése maradt napjainkig. Hosszú ívben húzódnak a vélemények, hitek, látások, meggyőződések a verbális inspiráció tanától a Biblia "mitosztalanításáig" s azon túl. Nincs objektív módszerünk Isten élő és megelevenítő szavának megragadására. Van ugyan egy eléggé elterjedt hiedelem, hogy tudományos munkával, okos hermeneutikával, jó egzegézissel mintegy lepárolhatjuk az igét a Bibliából. Ez azonban csak hiedelem: Isten beszéde, élő szava: nem áll hatalmunkban, – megfoghatatlan. Csak Ő foghat meg minket és csak ha megfogott, ismerjük meg Őt, "Ádám, hol vagy?"-át. Így aztán megint ott vagyunk a lelkiismeretnél. Nem tudjuk megkerülni, rá kell hallgatni; benne és általa szólít meg az Isten.

Az ige nem objektíválható. Ez a felismerés alapján határozza meg evangélikus-protestáns identitásunkat. Maradhatunk továbbra is – és maradjunk is! – az ige egyháza, de ez már nem azt jelenti, nem jelentheti azt, hogy a *Biblia alapján* állunk, hanem azt, hogy a *Bibliával* élünk. Nem magunkra, saját eszünkre vagy jó lelkiismeretünkre építünk, hanem Isten szavára várunk. Ő megszólíthat minket az Írás szavain át és azon kívül is. Ha hallgatunk rá, élni fogunk és szabadok leszünk.

Kik vagyunk mi evangélikusok? Mi a mi identitásunk? Azok vagyunk, akik mindent jobban tudunk, mert mienk a Biblia és mienk a hitvallások, vagy azok, akik Isten előtt üres kézzel állunk?

Wormsból indultam. Eislebennel szeretném gondolataimat zárni: Luther utolsó hitvallásával. Ismerjük a történetet. Röviddel halála előtt papírra vetett néhány markáns latin mondatot a Szentírás kimeríthetetlen mélységéről.³ Végül a latin szöveget németre fordította, anyanyelvén megtoldotta: "Wir sind Bettler: hoc est verum" - koldusok vagyunk, koldusok bizony! Ez utolsó írt sora, – testamentuma.

Luther e mondatát nyilván nem a XX. század horizontjában fogalmazta és gondolta, de mi meghallhatjuk benne a rokont, aki közel áll hozzánk. Ez a confessio falakat dönthet nemcsak felekezetek, de "hívők" és "nemhívők" között is. Talán ebben a rövid hitvallásban van új evangélikus identitásunk.

***

¹ Németh László: Emberi Színháték. Szépirodalmi kiadó, Bp. 1966,2. kiadás; 11.121.0.

² vö. Ferdinánd „A szabad-akarat kérdéséhez”: „...az Ő szabadságából kapott szabadsága van – egyébként nem szabad.” Csittvári krónika – anno 1952 (2), kézirat.

³ "1. Virgilium in Bucolicis & Georgicis nemo potest intelligere, nisi fuerit quinque annis Pastor et Agricola. 2. Ciceronem in Epistolis (sic percipio) nemo intelliget, nisi XL annis versatus sit in Rep. aliqua insigni. 3. Scriptores Sanctos sciat se nemo gustasse satis, nisi 100. annis cum prophetis Ecclesias gubernarit." WA 48,241 – A cédulát Johannes Aurifaber találta Luther asztalán és Justus Jonas vette magához; a szöveg vége – folytatása több változatban maradt ránk.

Joób Olivér:

Az egyén bizonyágtétele

Főtémánk negyedik megközelítése, a személyes bizonyágtétel, vagy az egyén bizonyágtétele.

Bevezetésként először magát a szót szeretném magyarázni, mert a mai, különösen a külföldön élő fiatalok számára ez a szó: bizonyágtétel, vagy bizonyágtétevés, eléggé idegenül hangzik. Ezért ezt a tanú és a tanúskodás szóval szeretném megmagyarázni. A tanú, tanúskodás kifejezéseket a bírósági eljárásokból ismerjük. Ott van nagy szerepe a tanúnak. Tudjuk, hogy a tanú vallomása perdöntő lehet. A tanú vallomása valakinek a felmentését, vagy elítélését, életét vagy akár halálát is jelentheti. A bizonyágtétevés más szóval: tanúvallomás. Minket keresztyéneket tanúvallomásra hív fel Jézus.

Általános iskolás koromban egyszer Egerbe mentünk kirándulni és ott egy gyerek az uszodában, miután a tanítónő már behívott minket az öltözőbe, „kisliszolt” és visszament a vízbe. Ott valami történt vele és megfulladt. A tanítónőnek hallatlan fontos volt, hogy valaki igazolja azt, hogy ő a gyerekeket már behívta az öltözőbe és már mindenki bejött, s ez engedély nélkül ment ki újra és úgy fulladt meg. Így nem a tanítónőt terheli a fiú halála. Én láttam, hogy a fiú kiment és tudtam a megfelelő oktatási felsőbbség előtt igazolni azt, hogy a gyerek később ment ki és úgy fulladt meg. A tanúvallomásnak bizonyos esetekben hallatlan szerepe van.

De ne csak bíróságra gondoljunk. A mindennapi életben vannak olyan idők, események, amelyeknek bizonyos emberek a tanúi. Szoktunk egy kor tanújáról beszélni. Vagy egy igazságnak a képviselőjéről, aki azt tanúsítja. A szónak mind a kétféle értelme legyen előttünk, amikor az egyén bizonyágtételéről, vagyis tanúskodásáról beszélünk.

Jézus tanítványainak azt mondta: "Tanúim lesztek" (Ap.1,8). Ez a legkonkrétabb szava Jézusnak, amit a tizenkét tanítványnak mond. De nem csak nekik szól ez a tanúskodásra való felhívás, hanem minden tanítványnak. Gondoljunk arra, amikor azt mondja Jézus, hogy "ti vagytok a Világ világossága". Gyertyát sem azért gyújtanak, hogy a véka alá tegyék, hanem hogy világítson mindenkinek a házban. Vagy amikor Jézus azt mondja, hogy "ti vagytok a Föld sója". Mindenképpen olyan valamiről szól, aminek hatása van, amit tovább adhat az ember. Azt az ismeretet, azt a tudást, információt, amit valaki Jézusról, Istenről szerzett, azt adja tovább. Amit Jézus tett, azt folytassák tanítványai ebben a világban. S azt is mondja: "aki vallást tesz rólam" – tanúskodik – "az emberek előtt, arról én is vallást teszek az én mennyei Atyám előtt", s a fordítottját is: "aki megtagad engem az emberek előtt, azt én is megtagadom az én Mennyei Atyám előtt." Jézus hív tehát mindenkit, aki az ő tanítványa, aki őt megismerte, tanúskodásra, bizonyágtételre. Hív és küld. Ez a két ütem valósul meg a Jézushoz való kapcsolatunkban, ez a két ütem valósul meg az istentiszteletben és a mi keresztyén életünkben általában. Jézus mindig magához hív minket: "jőjjetek hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok". Ő megnyugtat, felüdít, megbocsát, meggyógyít, megerősít, felvértez, ajándékaival bőven ellát és azután küld: "menjete, tegyetek tanítvánnyá minden népet, ... tanúim lesztek, ...szóljatok rólam ,... amit kaptatok, adjátok tovább." Ez a két ütem a mi keresztyén életünkben is meg kell hogy legyen.

Jézus hív és küld. Ez a két ütem hasonlít ahhoz, amit a tüdő és a szív együttesen végez a szervezetünkben. A vért oxigénnel feltölti és utána a test részeibe küldi az oxigénnel ellátott dús vért, hogy az ott leadja azt és aztán újból feltöltekezzék.

Jézus hív és küld. Mi gyakran az elsőre tesszük a hangsúlyt, vagy csak arra gondolunk, hogy Jézus minket hív és hozzá jöhetünk. Ne felejtsük el a második ütemet, hogy Jézus küld minket. Mindnyájunkat azért lát el azzal a bizonyos oxigénnel, hogy azt leadjuk, továbbadjuk ebben a világban az emberek között, az egyén bizonyágtétele formájában is.

Amikor most részletesebben szeretnék beszélni arról, hogy az egyén bizonyágtétele miből áll, egy ószövetségi bibliai történetben szereplő egyént szeretnék elétek állítani, hogy így könnyebb legyen megjegyezni azt a négy pontot, ami a bizonyágtételhez tartozik.

Egy ószövetségi személy kerül tehát most elénk, aki bizonyoságtévő volt. Az ő magatartásából szűrjük le azt a négy jellemző vonást, ami a tanúskodáshoz szükséges. Nem csak ez a négy van, nyilván többet is lehetne mondani, de most csak ez a négy lesz előttünk és ez lesz a délutáni beszélgetésünk témája is.

Ez a személy Elizeus korában, Kr.e. kb. 850 körül élt és Naamán meggyógyítása történetében szerepel. Elolvasom a történetnek néhány versét. Az egész történet nagyon hosszú és sokrétű a mondanivalója, de most csak erre a személyre és az ő bizonyoságtételére tesszük a hangsúlyt. A Királyok második könyvének 5. fejezetének 1-5, 9-10 és a 14. versét olvasom:

"(1)Naamán, az arámok királyának hadseregarancsnoka, nagyra becsült ember volt ura előtt, és tekintélyes, mert általa szabadította meg az Úr Arámot. Ez a férfi erős vitéz volt, de bélpoklos lett. (2) Egyszer rabló arám csapatok vonultak ki, és foglyul ejtettek Izrael országából egy kisleányt, aki Naamán feleségének szolgálója lett. (3) Ez így szólt úrnőjéhez: Bárcsak eljuthatna az én uram a samáriai prófétához, az majd meggyógyítaná bélpoklosságából. (4) Naamán megjelent ura előtt, és elmondta, hogy mit beszélt az Izrael országából való leány. (5) Arám királya ezt mondta: Menj csak el, ... (9) Ezért Naamán elment lovaival és kocsijával, és megállt Elizeus házában a bejáratánál. (10) Elizeus egy követet küldött hozzá ezzel az üzenettel: Menj, és fürdődj meg hétszer a Jordánban, akkor újra megtisztul a tested! .. (14) Lement tehát, és megmerítkezett hétszer a Jordánban az Isten emberének kívánsága szerint. Akkor újra tiszta lett a teste, akárcsak egy kisgyermeké."

Ez a történetnek egy része, a csattanója is benne van, ha ugyan ezt lehet annak nevezni. De most a figyelmünk a leányra irányuljon, aki hozzátok hasonló korú leány volt. Az ő bizonyoságtételére figyeljünk és azt nézzük meg, mi volt az ő esetében a feltétele annak, hogy bizonyoságot tudott tenni, hogy tanúskodni tudott?

1.

Az első pont tanúskodásában az, hogy az életével tett bizonyoságot azzal, hogy sorsát, helyét elfogadta és abból a legjobbat hozta ki. Az étellel való bizonyoságtételről van tehát szó. Nem a szavakkal, nem beszéd formájában, hanem életünk, cselekedetünk, viselkedésünk által való bizonyoságtételről. A történetben nem szerepel, hogy ez a leány hogyan dolgozott abban a háznál. Mégis minden jel arra mutat, hogy nagyon hűségesen, becsületesen, megbízhatóan dolgozott. Különben nem hallgattak volna rá, nem vették volna komolyan a szavát. S az, hogy ő így dolgozott, az annak köszönhető, hogy sanyarú sorsába beletörődött, s abból a legjobbat hozta ki. Gondoljuk el! Családjából kiszakították, barátai, barátnői köréből, a gyülekezetből, és a hazájából is! Elhurcolták, brutális katonák idegen országba vitték és ott vagy a rabszolga piacon eladták, vagy egyenesen a hadsereg fővezérének a felesége mellé került rabszolgának. Sanyarú sors. A külföldön élő magyarok ebből valamennyit átéltek és átélnek még ma is: Mit jelent idegenben élni? Ez is a mi sorsunkhoz tartozik, nem csak bizonyos előnyök. És ennek a kislánynak minden oka meg lett volna arra, hogy ezért szomorú, elkeseredett, bezárkózott, a külvilággal szemben ellenséges magatartást vegyen fel. Egyfajta sündisznó álláspontot, amikor csak magába néz, emlékeire gondol, az anyját siratja, a barátnői, a gyülekezet, a hazája után vágyakozik, és ami most körülveszi, azt ellenségesnek és idegennek érezze. A jelek nem ezt mutatják, hanem azt, hogy ez a kislány odaadással, kedvességgel, pontossággal, hűséggel végezte az idegenben a munkáját. Beletörődött, elfogadta a sorsát, és amit végzett a legjobb tudása szerint végezte.

Példája, sőt szimbóluma ez a kislány Isten ószövetségi népének, amely gyakran került idegenbe, fogságba, ott megállta a helyét és bizonyoságot tehetett életével Izrael Istenéről. De példája ez a kislány minden keresztyénnek, hiszen minden keresztyén kisebbségben és idegenben él. Mint az énekekben is énekeltük: "... mert idegenben jár itt gyermeked". Idegenben élünk mindannyian, mert két világ polgárai vagyunk és ez a világ nem a mi igazi otthonunk. S ebben az idegenségben sok ridegség, bántás, elvárások, kritika vesz minket körül és ebben jókedvűen, hűséggel, becsületesen szolgálni olyan feladat, amely minket a bizonyoságtételre előkészít és képessé tesz. A szó nélküli bizonyoságtévés előmunkája a szóban való bizonyoságtévésnek.

Isten csodálatosan működik, "az Úr csodásan működik", s ez a leány a maga életében még nem láthatta, mire való az ő nehéz sorsa, ez az elhurcoltatás, a rabszolgasors. Isten már tudta, hogy mire akarja őt felhasználni. Így tudhatjuk mi is, hogy Istennek terve van velünk akkor is, ha a sorsunk nehéz fázisba jutott. Ő majd később felhasználja a megfelelő időben, a megfelelő módon. "Ne félj tehát kicsiny csapat ha rád felleg borul, kegyelmet rejt, s belőle majd áldás esője hull". Mások számára, de magunk számára is áldás fakadhat mindabból, ami pillanatnyilag nehéznek tűnik. A kislány nem nyafogott, nem sírt, nem ellenkezett, hanem hasznossá tette magát ott az idegenben. Világított ott, ahol éppen volt. Gondoljunk Pál apostol szavaira, aki azt mondja: "Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom." Ha sze-

retetemet meg nem mutatom előbb, nem leszek képes bizonyoságot tenni, nem lesz, aki hallgat rám. Előbb az élet legyen ott, a szeretet, a hűség, az odaadás.

Egy dán bárónő Keletafrikában élt és volt ott egy megbízható bennszülött szolgája, aki három hónap múltán váratlanul felmondott. A bárónő kérdezte az okát. A szolga azt mondta: "Ti keresztyének Istenről beszéltek. A mohamedánok is Istenről beszélnek. Három hónapig itt voltam nálad. Most elmegyek három hónapra a mombazzai mohamedán polgármester házába, s megnézem, hogy ők hogyan élnek. S akkor megtudom, hogy itt volt-e, vagy ott él-e Isten?" A bárónőt ezek a szavak nagyon szíven ütötték és arra gondolt, hogy valaki három hónapon át az ő házában, az ő életéről akarta Isten leolvasni. "Ha én ezt tudtam volna, – gondolta – biztos, sokszor egészen másként viselkedtem volna." Az élet bizonyágtétele beszél először szavak nélkül Istenről: hogy mi hogyan élünk. S azután lehet Istenről szóban is bizonyoságot tenni. Mit olvasnak le az emberek a mi életünkben Istenről? Ad-e a mi életünk hiteles képet Istenről, Jézus Krisztusról? Sorsunkat mi is hasonlónak érezhetjük a kislányéhoz és azt mondhatjuk: "Ja igen, de hát nekem olyan sanyarú a sorsom, olyan nagy a terhem, akkora az ellenszél, hogy ebben én képtelen vagyok bizonyoságot tenni." Ha valaki csak magával foglalkozik, saját sebeit nyaldossa, s csak magát sajnálja, befelé fordul, az képtelen a környezetének valamit adni.

Megtanulhatnánk ettől a kislánytól, hogy oda, ahová Isten helyezett, ha nem is értjük, miért ott van ránk szükség. Ott kell bizonyoságot tennünk, először is az életünkkel. Elfogadni a sorsunkat, a helyünket ebben a világban és tisztaságban, becsületben, hűségben és jókedvben, kedvességgel és barátságosan élni.

Váci Mihály egy versét szeretném felolvasni, amely ugyan nem keresztyén tartalmú, de nekünk keresztyéneknek is igen megszívlelendő. A címe:

EZT! ITTI MOST!

*Én itt lakom lenn, Pest talpa alatt,
és Angyalföld keményen összeszorított
öklében, és a Dob utcai ágyak
lepedőjén alszom, ha felkelnek belőle
a bérlőtársak rongyolt mosolyokkal,
és Lágymányos poháryi tiszta otthonaiban
iszom a csend édes lélegzetét.
Csak itt, ezeken a makacsul kitérő
utcákon indulok el engedelmes útjaimra.
Itt kell a napok hordalékából
kimosni életem maroknyi aranyát;
itt kell szeretnem, ha van kit szeressek,
itt kell vacognom húszfokos magányom,
itt kell megállnom,
mint a pompeji őrnek,
amíg előnt a város lávafénye.*

*Énnekem ezt a homloknyi országot,
ezt a kitépett szívnél nem nagyobb hazát,
e népet és e kor meredekjeit
adta sorsomul a lét,
ezt a néhány rövid tavaszt és hosszú telet,
ezt a földet és ezt a levegőt,
és a levegőhöz ezt, ezt a tüdőt,
ezt a rendet és ezt a zűrzavart!
Ebben a földben kell meggyökereznem!
Akácnak homok, gyopárnak a kő,
- nem várhatnak trópusi televényre!
A kőbe hullt mának kőbe kell marni!*

*A rozs futóhomoknak könyörög!
Barázdával nem vitázhat a mag!
Csírázni kell: rövid az egy tavasz!
Virág lesz vagy trágya,
de mégis a barázda győz,
a tüdő nem tagadhatja meg a levegőt!*

*Ó, most kell élnem ezt az életet!
Gyorsan, forrón, mély lélegzettel,
most kell élnem, ha élni, sírni,
szeretni, és szenvedni akarok!
Ha barátokat akarok karolni,
őket kell szívembe ölelni,
kik most élnek körültem. Nincs időm
megvámi tökéletes unokáikat,
s nem szerethetem bölcs atyáikat.
Ezt az életet kell megértenem,
forró, piros tisztító vészeit
átdobogtatni hulló szívemen.
Ezen a kővön vessék meg ágyam!
Piros és sárga lámpák tilosaiban
és tolongások fájdalmai közt
a törtetések dárda-erdejében,
itt, itt, ez utak rácsai közt merre menjek?
S az elzúgó napok
melyik partjára, hova álljak,
ha maradok?*

*Utat, irányt, célt itt mutassatok!
Aki előttem akar járni,
itt járjon az! És itt vezessen,
aki azt akarja, hogy kövessenem!*

Az élet bizonyágtétele az, ha sorsunkat, helyünket elfogadjuk és abból a legjobbat hozzuk ki.

2.

A második pont amiben a kislány nekünk példát ad az, hogy mélyreható, együttérző tekintettel nézett embertársaira, elsősorban a ház urára, a hadseregpáncsnokra, a halálosan beteg Naamánra, az úrnője férjére. Mi mindent láthatott volna, és láthatott is, egy Izraelből jött leány, egy arám hadseregpáncsnok kinézetén. Mennyi csodáltnivalót láthatott benne! Egy daliás, erős, jóképű férfi, egy ragyogó egyenruhában felöltözött szép katona. Hatalmas úr, a király utáni második ember, milyen csodálatra méltó! Csodálhatta a gazdagságát, mert nyilván nagyon gazdag volt, a jellemét, belső tulajdonságait. Mi mindent láthatott rajta! És ha látta is ezeket, ezek mögé tudott nézni és meglátta a legfontosabbat,

élete nagy tragédiáját: halálos beteg volt. A halál eljegyzettje volt. Óriási kontraszt ez a külsőséggel, a hatalommal, a gazdagsággal, az erővel, azzal a teljesítménnyel, hogy ő szabadította meg Arámot az ellenségtől. Óriási kontraszt. De ez a leglényegesebb az életében. Mit ér az összes többi együttvéve, ha valaki a halállal van eljegyezve? Mélyre látott ez a leány, a dolgok mélyére nézett. Talán ismerjük Dsida Templomablak című versét, amely arról szól, hogy kívülről a templom ablaka milyen szürke ólomkarika, mint egy vakember szeme, de belülről fények ragyognak föl, formák elevenednek meg. Dsida azt mondja, belülről kell nézni a templomablakot. Nekünk is adatik ez a látás Istentől, hogy ne akadjunk fönn a külsőségen. Hogy ne azt nézzük, amit mindenki lát, akár irigykedve, akár nagy kritikával, hanem nézzünk a mélyére az emberek lelkének is.

Ez a leány, miközben a mélyre nézett és meglátta ennek az embernek a nagy baját, hogy leprás, halálra ítélt volt, ezt szeretettel, jóindulattal nézte. Mert nézhette volna kárörömmel is. Őt elrabolták, és ez az idegen országnak a hadseregpáncsnoka. "Úgy kell neki! Lám megbüntette az Isten! Van igazság, van Isten!" De nem így nézte, hanem részvétellel, szeretettel, együttérzéssel. Dosztojevszkij azt mondja: Az embereket szeretni azt jelenti: úgy nézni őket, ahogy Isten nézi őket. Nekünk adatik ez a látás. Isten meg akarja adni, hogy az ő szemével nézzük az embereket. S akkor nem a külsőségeken fogunk fennakadni, nem irigykedve és nem kemény kritikával fogjuk őket nézni, hanem azt nézzük, ami a legfontosabb az életükben. Hogy van-e életük Krisztusban, vagy halálra ítélt emberek? Jézus ilyen mélyreható tekintettel és könyörülettel nézte az embereket. Azt olvassuk Máté evangéliumában: "Amikor látta a sokaságot, megszánta őket, mert elgyötörtek és elesettek voltak, mint a juhok pásztor nélkül." (Mt.9:36) Ez a lényeg, amit Jézus látott és az a könyörület, amivel ezt látta. Az esti áhítatok igéiben is látjuk, hogy Jézus mindig a lényegét látta és azt könyörülettel, segítőkészséggel látta, hogy azon a halálos betegem lelki, vagy testi módon segítsen.

Így nézhetjük mi is egymást. Dsidát idézem: *"Óh, titkok titka: / a földön itt lent / belülről nézzen / mindenki mindent, / szemet és szívet / és harcot és békét! – / Áldja meg az Úr, / áldja meg az Úr / a belülről látók / fényességét!"*. Látjuk-e embertársainkban azt a legnagyobb és leglényegesebb vonást, hogy Isten gyermekei-e, Istentől kapott békeességben élnek Jézus megváltottaiként? Bűnbocsánatot nyertek-e, és szeretet lakik a szívükben, vagy mindezt nélkülözik? Akiben nincs szeretet, az halálos betegségben szenved. Akiben nincs Istenben való hit, az a tékozló fiúhoz hasonló, aki azt mondta: "én itt meghalok".

Az esseni ifjúsági lelkész, Wilhelm Busch, egyszer befogadott egy koldust, aki kopogtatott nála. Adott neki egy tányér levest, az mohón megette a levest és utána indulni készült. Kezet nyújtott Wilhelm Buschnak, aki megfogta a kezét és azt mondta neki: "Óh ember, magának az Isten képmásának kellene lenni. Mit tett magából a bűn?" Az csodálkozva nézte, majd elköszönt és elment. Két év telt el, amikor Wilhelm Busch egy asszonnyal találkozott, aki azt mondta: "Én a maga munkájáért naponta imádkozom." – "Ez nagyon szép, de miért?" – "Elmondok egy történetet. Nekünk egy boltunk van és oda sokszor jönnek olyan kereskedők, akik árujukat akarják nekünk eladni, amit mi továbbadunk. S egyszer feltűnt nekem egy nagyon szimpatikus, ápoltt, kedves fiatalember. Behívtam, teázzunk együtt. Beszélgetés közben elmondta, "ugye nem látja rajtam, hogy én valamikor nem így néztem ki, hanem rongyos voltam, testileg-lelkileg, tönkrement, elveszett életet éltem. S egyszer valahol befogadtak, levest adtak és azt mondták nekem, hogy magának az Isten képmásának kellene lennie, mit tett magából a bűn? – S ez a mondat engem nem hagyott nyugton. Állandóan előjött és nem hagyott békén. Amíg azután valakivel találkoztam, aki elvezetett ahhoz, aki ezt az arcképet vissza tudja adni nekem, aki az életemet egészen meg tudja újítani, Jézushoz. S azóta egészen más életet élek. Szüleimmel kibékültem, foglalkozásom van, becsületes munkából élek." S amikor az asszony megtudta, hogy ez az ember Wilhelm Busch volt, megköszönte neki és imádkozott azért, hogy sokakat tudjon így Istenhez vezetni. Ő is azt látta ezen az emberen, ami a mélyben van, mit tett a bűn belőle. Ez a második feltétel a kislány példájából a missziói bizonyosátevő életre: úgy nézni az embereket, ahogy Isten nézi őket.

3.

A harmadik, amit a kislány példájából megtanulhatunk, az, hogy volt lelki kincse. Ez a leány hozott magával valamit. Mindent elveszített emberileg, külsőleg, de a szívében hozott magával valamit. Mégpedig olyat, ami minden külső kincsnél többet ért, hogy ismerte Istent és hitt benne. Hogy volt ismerete és volt személyes tapasztalata arról, hogy Istennek van hatalma a gyógyításhoz. Hogy Istennek van prófétája Samáriában, akihez sokan mentek és sokan meggyógyultak. Ennek a leánynak volt lelki kincse. Olyan stafírungot hozott magával a szívében, ami mindennél többet ért. Ezt a kincset hozta egy olyan birodalomba, ahol ez nem volt ismert. Ebben a sötétben egy gyertyaláng lobogott egyetlen egy

leány által, aki kincset hozott a szívében. S így tudott kiutat a gazda halálos betegségében, ahol semmi kiút nem látszott. Tudott reményt nyújtani ott, ahol a reménytelenség uralkodott, mert kincset hozott a szívében magával.

Egy történet arról szól, hogy egy árva kisleány a nagynénjéhez került, aki befogadta az árvát, mert egy parasztgazdaságuk volt és ott dolgozhatott a többi lánnyal együtt. Egy kis kamrában aludt a három lány együtt. S ez az árva kislány egyetlen mondatot hozott magával lelki kincsként. Azt a zsoltár-verset, hogy "Tiszta szívet teremts bennem, ó Isten és az erős lelket újítsd meg énbennem." Ezt a mondatot reggel ülve az ágyában hangosan elmondta. S elmondta este lefekvés előtt is, hangosan. Persze a másik kettő hangosan nevetett és csúfolták érte, de ő nem törődött vele. Minden reggel és minden este hangosan elmondta. Addig míg az egyik lány azt mondta a másiknak: "Te, nekünk is tiszta szívre volna szükségünk." Attól kezdve a kislánnyal együtt imádkozták: "Tiszta szívet teremts bennem, ó Isten és az erős lelket újítsd meg énbennem." S tudjuk jól, az Isten szívesen teljesíti ezt a kérést. S meg is történt, hogy a másik kettőnek is megtisztult a szíve. A vége az lett, hogy a három lány együtt ment oda a nagynénihez és nagybácsihoz azzal, hogy ha ebben a házban nem lesz más lélek, akkor ők innen elmennek. Elérték azt, hogy aztán a tulajdonosok is együtt imádkoztak a tiszta szívéért és az új lélekért. Minden megváltozott egy leány által, akinek egy mondat volt a kincse, de azt az egyet használta, továbbadta.

Az izraeli leány is kincset hozott magával információ formájában: tudta, hogy Samáriában van egy próféta. S a bizalom, a hit átforrósította ezt az információt. Személyessé tette, mert ő maga odaállt mögé és elmondta: "Bárcsak eljuthatna az én uram a samáriai prófétához, az majd meggyógyítaná őt." Az információ, a tudás és a személyes hit együtt volt az a kincs, amit ott továbbadhatott. Milyen kincset hordozunk mi? Van lelki kincsünk? Hoztunk magunkkal valamit? Viszünk magunkkal valamit akárhová kerülünk? Én csak két és fél napig voltam az ÁVÓ börtönében, de nem tudtam, meddig leszek ott. S azalatt énekeket énekeltem kívülről, egyiket a másik után, hogy meg ne zavarodjak és Isten közelségét érezzem. Lelki kincs kívülről tudni énekeket, bibliai igéket, káté részleteket. Mit tudunk mi hozni magunkkal, mi van a kezünk ügyében? Mit tudok továbbadni lelki kincsként? Konfirmációs ígénket tudjuk-e kívülről? Vagy valami más ígét? Órizzuk ezeket, legyenek mindig kezünk ügyében, hogy ha kell, elő tudjuk venni és továbbadhassuk! S lelki kincsünk nem csak a tudás, az ismeret, hanem a mögötte lévő hit, a személyes meggyőződés. Hogy az az információ átfűtött, átforrósodott legyen a személyes hit, a tapasztalat által.

4.

Így érkezünk a negyedik ponthoz. Az első három semmit nem ért volna, az élet bizonyágtétele sem, a mélyreható és együttérző tekintet sem és a lelki kincs sem, ha nem lett volna ennek a lánynak bátorsága elmondani, amit elmondott. Gondoljuk el, mekkora bátorság kellett ahhoz, hogy idegenben, ilyen nagy embereknek, ilyen életbevágó ügyben ő valamit ajánljon! Mondhatta volna: "Ezek kinevetnek." Mondhatta volna: "Samária az ellenség fővárosa, hogy kerülne ez az ember oda?" Minden tekintetben kilátástalan vállalkozás volt. S magára nézve is, ha nem megy, ha nem sikerül a dolog, akkor ő lesz a hibás. A bátorság, a hit bátorsága ott volt, amivel ez a leány elmondta: "Van Istennek prófétája Samáriában, bárcsak elmenne az én uram." Figyeljük meg ezt a megfogalmazást: "Bárcsak elmenne!" - Ez az az együttérző szeretet, hogy "bárcsak elmenne". Ő kívánja a gyógyulását és ott van a határozott bizonyosság: "kétség nélkül meggyógyítaná poklosságából". Szinte csak gyermek tud ennyire biztos lenni, ilyen vakmerően hinni és bátor lenni. Nem mondott valami hosszú prédikációt, nem mondta föl az egész hittan anyagot, nem ismertette a Bibliát. Ő csak egy mondatot, egy két-részes mondatot mondott, ami saját személyes meggyőződéséből és információjából fakadt.

Isten tőlünk sem vár nagy prédikációt, nagy szavakat, hanem csak amit mi tudunk, csak amiről mi meggyőződünk, amit Isten a mi szívünkbe helyezett el és forrósított át a hitünkön keresztül. Olyanok lehetünk mi is, mint ez a kisleány: útjelző tábla. Nemcsak rangos nagyszerű útjelző táblák vannak, hanem egészen egyszerűek is. Dűledező fa oszlop, amin csak egy deszkára van ráírva egy szó, hogy ehhez a tanyához, vagy ahhoz a faluhoz erre lehet eljutni. S az útjelzés nem azon múlik, hogy mennyire szép az a tábla, hanem hogy jó irányba mutasson. A mi bizonyágtételünk ilyen útjelzés lehet. Samária felé, ott van egy próféta. Ott gyógyulás vár. Jézus felé, oda mehetsz, ott új életed van. Egyszerűen, meggyőződéssel, hitünk forróságával tehetünk bizonyágot. Ebben az útjelző tábla képében benne van az is, hogy senkit nem kényszerítünk és senkit nem kényszeríthetünk. Ez a türelem. Mi nem erőszakoskodhatunk a bizonyágtételemmel: "De igen, de igen! Neked el kell oda menni!" és így tovább. Az útjelző csendben csak mutat egy utat. Az már a másik dolga, hogy ő hogyan dönt. A kisleány csak

annyit mondott – "bizonyosan meggyógyítaná." A labda náluk van és Isten azt a labdát, azt a "passzot" fel tudja használni arra, hogy annak a másik embernek a szívében munkálkodjon, hogy az útjelzést komolyan vegye, hogy döntsön és elinduljon. A kisleány csak egy láncszem volt abban a sok láncszemben, ami ebben a történetben benne van. De az az egy nélkülözhetetlen volt. Így láthatjuk, hogy a mi bizonyágtételünknek nem kell akkora erőfeszítésnek lenni, amibe belepusztulunk. Egyszerűen, gyermeki módon mondhatunk őszintén egy-két szót, egy mondatot. Isten a többit elintézi. Az illetőt döntés elé állítja. Ez a szó lehet egy társalgásban csak egy megjegyzés, amikor gúnyolódnak, amikor azt mondják, nincs segítség. Vagy amikor azt mondják, a legfőbb érték az egészség. Csöndben meg lehet jegyezni: van nagyobb érték az ember életében, mint az egészség. Csak egy szót kell sokszor mondani, a megfelelő időben és helyen. Isten valóban hatalmas, ahogy ezt hallottuk előbb is, hogy gyermekek és csecsemők által szerezzen magának dicséretet, dicsőséget.

A gyávaság nagy baj, nagy erőtlenség a keresztyéneken. Mindig a hitetlenségből, a kishitűségből fakad. Amikor az ellenséget, az ellenfelet, vagy a sötétséget nagyobbak tartjuk, mint Jézust, a világgosságot. Ha őt erősebbnek tartjuk, ha meg van bennünk a mélyreható, együttérző tekintet, akkor ki tudjuk mondani, kimondatja általunk Isten a megfelelő szót, a megfelelő helyen. Sokszor hallgatunk, elhallgatjuk Jézust. Sokszor megtagadjuk őt. Milyen csodálatos, hogy ő újra akar hívni és megbízni, ahogy Pétert, a háromszor tagadó Pétert is megbízta: "Legeltesd az én juhaimat!" Újra adja a megbízást, újra feltölt amikor magához hív, és ellát ajándékaival és újra küld: "Most pedig menj és tégy bizonyágot!" Az említett Wilhelm Busch, itt nem messze, Essenben volt lelkész. Két bányász beszélt az utcán róla s az egyik azt mondta: "Ez egész rendes fickó, csak egy baja van, mindig Jézusról beszél." S közeledett Wilhelm Busch hozzájuk, ott az utcán. Megáll, bemutatkozik s egy-két mondat után azt mondja a másik bányásznak: "Ismeri maga Jézust?" – "Na látod, mondtam! – nevetett az első – Mindig Jézusról beszél." Micsoda gyönyörű szemrehányás ez! Bár nekünk lenne ilyen jellemzésünk az emberek előtt és ilyen szemrehányással illetnének minket, hogy: "mindig Istenről beszél, mindig Jézust hozza elő". Irigylem azokat az embereket, akik ezt tudják, anélkül persze, hogy ellenszenvessé válnának. Egy gyülekezeti tagunk gyakran így vezeti be a mondatot: "Áldom az Istent." És Dani bátyánk is, amikor beszélgettünk az asztalnál, olyan sokszor úgy kezdte a mondatát, hogy "Isten milyen csodálatos, Isten hogyan vezetett, Isten hogy megajándékoz." Mennyi mindenről lehetne úgy beszélni, hogy közben Istenről bizonyágot teszünk.

Ez az egyén bizonyágtétele, amire Jézus minket felhatalmazott, megbízott, képessé tesz és készsé is akar tenni. S ettől a leánytól, aki ott az idegenbe került, ezt a négy feltételt tanulhatjuk meg. Erről beszélgethetünk délután, hogy hogy látjuk ezt mi a magunk életében. Életünk bizonyágtételét, a mélyreható tekintetet, a lelki kincset és a bátorságot. Így kérem most, hogy tegyünk mi is bizonyágot egy ének szavaival; énekeljük az 52. sz. éneket:

*"Jézusról, csak róla mondok éneket,
Ő, csak ő hordozza minden vétkemet,
Ő, csak ő hordozza minden vétkemet.*

*Bűnnek rabja voltam, s im befogadott,
Vére által nyertem bűnbocsánatot,
Vére által nyertem bűnbocsánatot.*

*Bűnhalál bilincsét Jézus törte le,
Így lettem fogolyból Isten gyermeke,
Így lettem fogolyból Isten gyermeke.*

*Mint királyi gyermek élek föld porán,
S szép örökség vár rám, égi koronám,
S szép örökség vár rám, égi koronám.*

*Az arany városban lesz lakóhelyem,
S örök mennyegzőben vendégeskedem,
S örök mennyegzőben vendégeskedem."*

(Scholz László)

***

Előadás a 41. Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencián, melynek főtémája "Türelem és bizonyágtétevés" volt. – Pracht-Hohegrete, 2000. április 15-22. (A hangfelvétel alapján készült kézirat szerkesztett változata.)

Pósfay György:

EGY TALÁLKOZÓRÓL, AMELYNEK EGYHÁZTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE IS LETT

Már a középiskolában említették a tanárok a tanulóknak, hogy aki történelemkutatással kíván komolyan foglalkozni, annak egy sor segéd tudománnyal kell megismerkednie, de ezt a kijelentést leg-
többben csak egyetemi tanulmányaik során kezdték megérteni. Ugyanis a történelem majd csak u.n. exakt tudománynak is mondható, azaz a történésznek minden kijelentését valamilyen adatra, legyen az tárgyi emlék, feljegyzés és annak magyarázata, a témával már foglalkozó személyek véleménye és ezekhez hasonlók tekintetbevételével kell állításukat megfogalmazni, bizonyítani és – ha szükséges – megvédeni. Kétségtelen az, hogy a történetírás nagy lendülethez jutott, amikor szemtanúk, vagy azoknak a segítői, feljegyeztek fontosabb vagy kevésbé fontos eseményeket és azok megmaradtak az utókor számára. Hasznosításuk feltétele persze az volt, a feliratokat, írásokat a kutatók el is tudták olvasni, valamint ismerték valamennyire azt a környezetet, társadalmi helyzetet és a felhasznált írásbeli vagy egyéb emlékek keletkezési körülményeit, amelyek azután a leírt esemény kritikai szemléletét is lehetővé tették számukra.

Az elmondottakat egy példával szeretném megvilágítani. Annak a városnak, amelyben most lakom, tehát Genfnek a létrejöttéről és annak körülményeiről aránylag sokat tudunk, mert Krisztus Urunk születése előtt járt ezen a vidéken egy Julius Cézár nevű római hadvezér és történetíró, aki ezeket az eseményeket a galliai háborúról írt latin nyelvű munkájában (az I. könyv, 7. fejezetében) feljegyezte és ez a beszámoló, illetőleg annak másolatai az utókor számára megmaradtak. Egyébként az erről szóló szöveg, egy, a Rhône folyó szigetén álló és Genf védelme céljából épült torony falán elhelyezett kőtáblán ma is olvasható.

A történelmi kutatási munka végzőinek a személyét, Julius Cézár idézett munkája után, hosszú évszázadok, sőt elmondhatjuk: évezredek során, a művészek általában úgy ábrázolták, hogy egy dolgozószobában vagy könyvtárban, sok könyv között egy asztal mellett ül valaki és azokból kiír valamit.

A változást az archeológia, azaz a történelemkutatáshoz hasznosnak látszó tárgyak felkutatása hozta magával, amikor ennek a munkának – legalább az első szakasza – nem szobában, hanem főképpen a szabadban kezdődött meg.

Még nagyobb változást jelentett e munka számára a fényképezés, majd a mozgóképek és hangfelvételek készítésének a feltalálása, amely egészen új kihívásokat jelentett a történészek számára, így sok személynek a bekapcsolását egy eseményre való visszaemlékezésbe, vagy elmondásának a folyamatába. Ennek következtében az újságoknak, rádió és televízió riportereinek a szolgálata egyre nagyobb jelentőségre jutott.

Ehhez az időszakhoz érve, jelen írásomban nem kívánok többet foglalkozni a történelemkutatás módszereinek utolsó másfélszázadban keletkezett fejlődésével és e folyamat problémáival, hanem egy különleges kérdés megvizsgálását szeretném előtérbe helyezni, ami – körülbelül – így fogalmazható meg: Hogyan kell a magyar egyháztörténet kutatójának munkálkodni, aki a II. Világháborút követő 45 év egyházi életéről vagy eseményeiről szeretne tanulmányt írni?

A régebbi, tehát korunkat megelőző időben, ilyen személy hasznos forrásanyagot találhatott a különböző szintű egyházkormányzati szervek vezetősége által összeállított évi jelentésekben, az egyházi újságokban és más kiadványokban, valamint keresztyének egymással váltott leveleiben.

Sajnos, ez a korszak, amely a nyilvánosságra hozott jelentések, beszámolók, az egyházi élet alakulásáról írt cikkek és más, azelőtt hasznosnak bizonyult közlemények tanulmányozását lehetővé tette és az egyháztörténettel foglalkozók számára kincseshányát jelentett, 1947 után kezdett megszűnni, és hamarosan meglátszott ez a korszakváltozás a magánlevelek tartalmában is. Hogy ez mit jelentett a magyar evangélikus egyháztörténeti kutatás számára, azt most egy példával szeretném megvilágítani.

1957 elején, Bécsben sor került egy különleges összetételű magyar evangélikus lelkesztálkozóra, amelynek rendezői, sőt résztvevői közül aligha gondolt valaki arra, hogy annak folytatása és egy-

háztörténeti jelentősége lesz. A különlegessége abban állt, hogy több mint 20 lelkész, köztük három teológus, akik a Kárpát-medencén kívüli területen, azaz Nyugat- és Észak-Európában, illetőleg Észak- és Dél-Amerikában munkálkodtak vagy szándékoztak munkálkodni, három és fél napot együtt töltöttek egy konferencián. Erről az eseményről a magyarországi egyházi sajtó hallgatott, és ezért ennek a híre csak igen kevés magyarországi egyházi emberhez jutott el.

Szerencsére voltak a világ sok részében evangélikus testvéregyházak, amelyeket nagyon érdekelt, hogy a magyar evangélikusok szülőföldjükön és egyebütt hogyan élnek és hamarosan ezek vették át a magyar evangélikusság életére vonatkozó hírek közlése feladatának egy részét. Ezen evangélikus egyházak nagyrészeinek 1947 óta volt egy közös szervezete, az Evangélikus Világszövetség és ennek a hetente megjelenő angol- és németnyelvű könyvatososa különös figyelemmel kísérte ebben az időben a magyarországi egyházi élet alakulását, az erről szóló híreket, azokat kiadványaiban közölte és a testvéregyházak rendelkezésére bocsajtotta. Egy ilyen kiadványban (LWF NEWS RELEASE 7/ 57, a 3. és 4. lapon) olvassunk egy Bécsben tartott magyar lelkészi konferenciáról és az azt követő összejövetelről, amely – meglátásunk szerint – később egyháztörténeti eseménnyé vált. A következőkben ezt az említett számban megjelent angol szöveget magyar fordításban közlöm, de megjegyzem ezen a helyen, hogy ez a szöveg, szinte az angollal egy időben németül is megjelent. A zárójelbe tett szavak nincsenek meg az eredeti változatban, azokat – az érthetőség kedvéért – helyeztem el a szövegben. Ugyanígy előfordult, hogy – néhány esetben – a lefordítást nem igénylő szavak kimaradását három ponttal - "... " - jeleztem.

"Magyar evangélikus lelkészek terveket készítenek a menekültek között végzendő lelki munka számára.

Huszonkét magyar evangélikus lelkész és teológiai hallgató, (köztük) néhányan olyanok, akik több évvel ezelőtt kivándorlók (lettek) és olyanok, akik újabban érkeztek (külföldre), a mostani hónap elején az Evangélikus Világszövetség Világszolgálati Osztálya anyagi segítségével Bécsben összegyülekezett, hogy megbeszélje a nyugatra került magyar evangélikusok közt végzendő lelkigondozás kérdéseit.

Mivel (a külföldre kikerült) magyar evangélikusok új helyeken (és országokban) való letelepedése, (a lelkészi munka számára új) feladatok teljesítését tette szükségessé, az egybegyűlt lelkészek egy jegyzéket állítottak össze, amelyet átadtak az EVSz Világszolgálati Bizottsága vezetőségének. (Ez a szervezet) egyidőben a magyar lelkészgyűléssel, ugyancsak Bécsben gyűlésezett. Az (említett) lista ilyenjellegű szükségletek támogatását sorolja fel, mint az újonnan érkezett lelképásztorok megsegítését, hogy megkezdhessék szolgálatukat azokban az országokban, ahol a magyarok (szülőhazájukból való eltávozás után nagyobb számban) letelepedtek, így magyarnyelvű bibliák, konfirmációi káték és teológiai könyvek megvásárlásához szükséges alap megteremtését, segítséget egyházi öltözet (Luther-kabát), fekete öltöny és úrvacsorai készlet megvásárlásához, továbbá kérték (szolgálati) gépkocsi és irodai felszerelés rendelkezésükre való bocsájtását (is). Ezeken túl, a lelkészek megkérték a Világszolgálati Bizottságot, hogy támogassa egy magyarnyelvű egyházi lap kiadását, amelyet ki lehetne osztani (mindenütt) Európában és egy sokszorosított formában megjelenő és negyedévenként kiadott teológiai folyóiratot, amely a világ minden tájára (régebben) eljutott evangélikus lelkészek igényeit is szolgálni tudná. A Bizottság megegyezett abban, hogy a kéréseket továbbítja azokhoz az evangélikus egyházakhoz, amelyeknek a (területére került magyaroknak) ilyenjellegű segítségnyújtásra szükségük van, azzal a hozzáfűzéssel, hogy ahol a helyi egyházak (nem rendelkeznek elegendő) anyagi alapokkal, az általuk jóváhagyott magyar kérések teljesítése céljából, a Világszolgálati Osztály segítségére számíthatnak. Ami a nemzetközi jellegű szolgálatok támogatását illeti, mint (például) egy, az Európában maradt (magyarok) számára kiadandó egyházi lap és egy negyedévenként megjelenő folyóirat kiadása, valamint egyéb egyházi irodalom megjelentetése, a Bizottság megkérte a Világszolgálati Osztályt ilyen tervek (végrehajtásának a támogatására és) felügyeletére.

(Az egybegyűlték azt javasolták, hogy a megemlített) egyházi lap első számának a neve "Útitárs" legyen és az már – lehetőleg – húsvét előtt jelenjen meg. (A lelkészek) Terray Lászlót, egy Norvégiában élő magyar lelképásztor választották meg (a szerkesztői) munkára, Gémes István lelkészt, egy újabban Dániába érkezett menekült (kollégáját pedig) helyettesének. Az Ausztriában munkálkodó Szépfalusi István és a Németországban szolgáló Kóts(ch) Lajos szintén tagjai (lesznek) a szerkesztőbizottságnak.

A magyar lelkészek ugyancsak csatlakoztak ahhoz a határozathoz, amelyet (1957) januárjában a Bécsbe összehívott magyar evangélikus és református menekült lelkészek konferenciája elfogadott. Ez a határozat leszögezte azt, hogy az ausztriai evangélikus lelképásztorok saját szolgálatukra úgy tekintenek, mint amelyet az ausztriai Evangélikus Egyház szolgálatában végeznek és nem mint egy magyar... menekült (emigráns) egyház tagjai. A (márciusi) bécsi ülés során a különböző országokból érkezett lelkészek teljesen egyetértettek azzal az elvvel, hogy az evangélikus menekültek és az ő lelképásztoraik azon országok evangélikus egyházaihoz tartozzanak, amelyek számukra letelepedési lehetőséget nyújtottak.

A (magyar) lelkészek konferenciája során az Evangélikus Világszövetség főtákkára, Dr. Carl E. Lund-Quist szólt a megjelentekhez és beszámolt legutóbbi magyarországi látogatásáról, amely az elmúlt hónap elején valósult meg. Mogens Zeuthen (magyarul beszélő dán lelkész), az EVSz Kisebbségi Egyházaival törődő titkárság vezetője, Dr. Vajta Vilmos, a Teológiai Osztály igazgatója és Pósfay György lelképásztor, az EVSz caracasi (Venezuela) irodájának a vezetője az EVSz (szinte) a világ minden részére kiterjedő munkáját ismertette. Dr. Vajta a menekültkérdés ökuménikus összefüggéseiről is beszélt (a résztvevőknek). (A konferencia) három reggelén Pósfay György lelkész három olyan ótestamentumi próféta szolgálatáról tartott bibliatanulmányt, akik nem a szülőföldjükön végezték (– Isten elhívása alapján –) a rájuk bízott munkát (hanem külföldön).

Egyéb témákról Gémes István (Dániából), Nagy József Ausztriából és Lehel László Párisból (mindannyian lelkészek) tartottak előadásokat.

Mindegyik lelképásztor és a három teológiai hallgató meg volt híva az EVSz Világszolgálati Bizottságának egyik délutáni ülésére. Ezen az alkalmon Gerhard May, az Ausztriai Evangélikus egyház püspöke, (továbbá) a Világszolgálati Osztály igazgatója, Bengt Hoffmann (svéd) lelkész, a Világszolgálati Bizottság elnöke, Dr. Paul C. Empie (Amerikából) és Pósfay György (caracasi lelkész) tartottak beszédeket. A (magyar) lelkészek előterjesztették (még a találkozó során) kérésüket, hogy a Világszolgálati (Osztály) jövőre is támogasson (egy) Európában megrendezendő, hasonló konferenciát.

'Mi különböző kivándorlási (hullám) csoportjaihoz tartozunk, de a mi közöttünk levő lélek arra ösztönöz minket, hogy találkozzunk (egymással) gyakrabban', mondta Pósfay György lelkész, amikor előterjesztette lelkész(kollégái) kérését.

Ezt a javaslatot az (említett) bizottság júliusi gyűlésén fogja megtárgyalni.

A lelkészek és teológiai hallgatók, akik a (fentemlített) konferencián résztvettek, a következő országokból érkeztek (Bécsbe): (Észak)amerikából, Svédországból, Dániából, Norvégiából, Argentínából, Ausztriából, Németországból, Franciaországból, Angliából, Venezuelából és Svájcban. A 23 résztvevő közül 10 mostani menekült volt. A két (Észak)amerikai lelkész a New York-i Evangélikus Menekültszolgálat megbízásából volt Ausztriában, hogy beszélgetéseket folytassanak olyan magyar evangélikusokkal, akik az Egyesült Államokban óhajtanak letelepedni. Az egyik neve S(z)athmáry Gyula volt, aki a pennsylvaniai Mohntonban végez lelkézi munkát, a másiké Markovits Pál, aki pittsburghi (magyar evangélikusok lelképásztor). Pósfay (György) lelkész Venezuelából (érkezett Bécsbe), Hefty László (kollégája) Argentínából, (őt) a kormány küldte Ausztriába, hogy ellenőrizze az országukból érkezett (anyagi) segítség szétosztását, amelyet országuk népe (a magyar menekültek céljaira) Ausztriába küldött." (1)

Már a fenti beszámolóban olvashattunk arról, hogy az említett, a külföldre került magyarszámzású evangélikus lelkészek bécsi konferenciája bejelentette, hogy a felkért szerkesztőbizottság lehetőleg még húsvét előtt megjelenteti az "Utítárs" című, új, európai evangélikus lapot. Ezt a merész tervet sikerült keresztülvinni és az említett 8 oldalas lap első száma 1957 áprilisi dátummal igen sok Európában élő hittestvérünkhöz idejében eljutott.

Ennek az első számnak az 5. oldalán "Dicsértessék Uram, örökké szent neved..." címmel, Szépfalusi István bécsi lelkész tollából, a fentemlített konferenciáról beszámoló jelent meg. Ebből az írásból – kevés kivétellel – ugyanazokat a dolgokat tudjuk meg, mint az EVSz angolnyelvű könyvismertetésének a lefordított tájékoztatásából, de a keret miatt, amelyben a cikk írója mondanivalóját elhelyezte, az utóbbi sokunk lelkéhez sokkal közelebb állt, mint az előző változat, mert Szépfalusi lelkésztestvérünk tájékoztatóját istentiszteleti énekversekkel és rövid bibliai elmélkedésekkel egészítette ki. Persze, ezáltal írásának az értéke egy szemtanú beszámolójává emelkedett. (2)

Szeretnék még egy ilyenjellegű beszámolót a írásomnak ehhez a részéhez hozzáfűzni. Ezt én, aki szintén résztvevője voltam ennek a konferenciának, már Caracasba való visszatérésem után, a venezuelai magyar evangéliumi keresztyének gyülekezeti lapja, az "Üzenet" számára írtam egy beszámolót. Ez egy két folytatásban megjelent cikk második részében található, amely írásomnak a főcíme ez volt: "Középeurópa 1957-ben – egy lelkipásztor szemével." Az első rész a lap 1957 márciusi számában jelent meg, annak 5. és 6. oldalán, míg a befejező rész ugyanazon lap két hónappal későbbi – májusi – számában, a 3.-tól a 11.-ig terjedő oldalakon. Az itt idézett szöveg a 10. oldalon olvasható.

"Március elején rendezték meg (Bécsben) a menekült lelkipásztorok konferenciáját, amelyre minden Európában tartózkodó és már régebben a szülőháza határain kívül élő lelkészt is meghívtak. Kettőn képviseltük Hefty Lászlóval a dél-amerikai magyar gyülekezeteket, két észak-amerikai lelkésztvérünk az ottevő magyar kolóniákat. Azután egybegyűltek Németországban, Angliában, Norvégiában, Dániában, Franciaországban, Svájcban és természetesen Ausztriában szolgáló lelkésztársaink is.

A konferencia elnöke Zeuthen dán lelkész volt és a megnyitó istentiszteleten, amelyet a belvárosi (evangélikus) templomban, szép gyülekezet jelenlétében tartottunk, Dr. Lund-Quist, a Világszövetség főtitkára, valamint Dr. May bécsi evangélikus püspök is köszöntötték a megjelenteket.

A konferencia vezetősége engem kért meg a reggeli áhítatok megtartására, amelyek keretében a Szentírás három olyan alakjáról szólhattam, (Dániel, Ezékiel, Nehemiás), akik a szülőhazától távol szolgálták Isten ügyét. Több érdekes előadás, megbeszélés hangzott el ezen a gyűlésen. Az egyik alkalommal (délután) az Evangélikus Világszövetség Világszolgálati Bizottsága, amely éppen Bécsben ülésezett, fogadta a lelkész értekezlet tagjait és figyelmesen meghallgatta a szétszórta magyarság lelki gondozásával kapcsolatban előterjesztett kívánságaikat. A bécsi konferencia egyik gyümölcse az, hogy a Caracasban is ismert és olvasott "Ébresztő" című lap helyét egy nyomdai úton előállított, és az egész világra szétszórtaakat szolgálni kívánó újság foglalja el, amelynek "Útitárs" (lesz) a neve." (3)

Lehetséges, hogy más gyülekezeti lapokban, körlevelekben, talán idegennyelvű újságokban is megjelent valamilyen beszámoló erről a bécsi gyűlésről, de ezeknek az összegyűjtése sok időt igénybe vevő, fáradságos munka révén valósulhatna csak meg és akkor sem lenne az eredmény 100 %-os, továbbá a kutatás "hozama" – valószínűleg – nem állana arányban a befektetett erőfeszítéssel, mert – benyomásom szerint – azon felül, amikről a fentebb említett három cikk beszámolt, aligha maradt olyan lényeges esemény, amely megemlézésre méltó lett volna.

De van a bécsi összejövetelről – cikkeken túl – néhány "megfogható" emlék a bírtokomban, amelyekről szólni szeretnék: egy nagyobb és két kisebb fénykép. Ezek jelentőségéről szeretnék e helyen pár szót mondani.

A nagyobbik kép egy csoportkép, amelyen 25 személy szerepel. Sajnos, háromnak a fél arcát az előtte álló személy eltakarja, így az ő kilétük felől találgatásokra vagyunk utalva. Az a tény, hogy egy kivételével mindannyian sötét ruhába öltöztek, arra utal talán, hogy egy ünnepélyesebb alkalmon készült ez a kép. Két ilyen volt a lelkészkonferencia programjába beépítve: az első a március 3.-án, vasárnap délután tartott megnyitó istentisztelet, a másik a következő napok egyikén sorra került, valószínűleg a nap délutánjára megszervezett találkozás az EVSz. Világszolgálati Bizottságával, illetőleg az említett bizottság ülésének a résztvevőivel. Az a tény, hogy az első sor közepén a Világszolgálati Bizottság elnöke, Dr. Paul C. Empie lelkész ül és a képen látható a Világszolgálat bécsi képviselője, Hartig lelkész is, az utóbbit teszi valószínűvé.

Most néhány szót szólok a képen látható és aránylag jól felismerhető személyekről. Mindig a kép balszélén álló kollégával kezdem és ettől a személytől jobbra haladok. Az alsó – ülő – sorban látható Markovits Pál amerikai lelkész, a pittsburghi magyar evangélikus gyülekezet lelkipásztora, majd Dr. Vajta Vilmos, a Svéd Egyház lelkésze, aki 1953 óta Genfben él, ahol az EVSz központi székházában a Teológiai Osztály igazgatója. Ő – egészen az utóbbi időkig – a Genfben került magyar protestánsok részére is tartott istentiszteleteket. Ő mellette ül Dr. Paul C. Empie, az amerikai evangélikus egyházak nagyszabású, évenként megismétlődő gyűjtőakciójának, a "Lutheran World Action"-nak az igazgatója, egyben az EVSz Világszolgálati Bizottságának az elnöke, továbbá Szathmáry Gyula, korábban a New Jersey államban levő New Brunswick-i magyar evangélikus gyülekezetnek, ma a Pennsylvania államban levő Mohnton-i egyházközségnek a lelkésze, aki 1952 és 1954 között az Amerikai Magyar Evangélikus Konferencia elnöke volt, mellette, az utolsó résztvevő, Lang János, a tolnageyei Kismányok volt lelkipásztora.

A mögöttük levő álló sorban láthatjuk Pátkai Róbert volt irsai segédlelkészt, Teleky Béla volt balfi lelkészt, Geistlinger Pál Csáva (Stoob, Burgenland) lekipásztort, Szabó Zoltán volt soproni segédlelkészt, Szigethy Sándor teológiai hallgatót, Terray László norvégiai lelkészt, Gémes István volt pécsi segédlelkészt, és – világos ruhában – az EVSz bécsi irodájának a vezetőjét, Theodore Hartig amerikai lelkészt.

A legfelső sorban (a már említettek mögött) láthatók: Lehel László volt budapesti lelkész, Spiegel-Schmidt Frigyes hannoveri, korábban a Dunántúlon szolgáló lelkész, egy nem felismerhető résztvevő, majd Nagy József gráci magyar lelkész, két másik, nem felismerhető résztvevő fejének egy része, akik közül az egyik Langer Károly ceglédi származású teológus, a másik Glatz József Budapest környékéről származó magyarországi lelkész lehet. Mellettük áll Szilas Attila teológiai hallgatónak, továbbá Szépfalusi István bécsi lelkész, jómagam (Pósfay György a venezuelai Caracasból), egy magyarul tudó osztrák lelkész és Mogens Zeuthen dán lelkész, az EVSz-hez tartozó kisebbségi egyházak csoportjával foglalkozó titkárság vezetője.

Ki lehet a képen szereplő három személy, akiknek az arcvonásait az előtte álló résztvevő feje eltakarja? Fentebb már a két utolsóról elmondtam sejtésemet. A harmadikról, akinek csak a haja és homloka látszik, még ennyit sem mondhatok, csak azt, hogy – tudomásom szerint – részt vett még a konferencián Argentínából Hefty László Buenos Aires-i magyar lelkész és Kótsch Lajos, a stuttgarti magyar gyülekezet lekipásztora, akik a képen nem láthatók. Az is elképzelhető, hogy a fényképezéskor egyik vagy másik nem volt a teremben, de mint vendég résztvett a gyűlésen egy vagy több ausztriai gyülekezetben szolgáló, magyarul tudó lelkész is és esetleg egyikük beállt az utolsó sorba, Geistlinger Pál mögé.

Ha a felsoroltakat csoportosítjuk, akkor a következő eredményre jutunk: a konferencia résztvevői között hét lelkész és három teológus érkezett ki 1956 november eleje óta Magyarországról Nyugat-Európába, tehát 10 személy. Ezek közül kettő volt nő, egy harmadiknak a felesége Magyarországon maradt, a többi nőtlen volt. Itt jegyzem meg, hogy a rendezőség nem hívta meg a házastársakat a bécsi gyűlésre.

A már 1956 előtt külföldön tartózkodók csoportjáról – 10 lelkészből – a következőket mondhatjuk: szinte mindannyian – rendszeresen vagy alkalmanként – magyar szolgálatokat is végeztek, ezek közé számítottuk a két Észak-Amerikából, illetőleg a két Dél-Amerikából érkezett lelkészt, valamint Geistlinger Pál ausztriai lekipásztort, aki sokáig Burgenland egyetlen magyar evangélikus gyülekezetének, Óriszigetnek volt a lekipásztora. Ehhez a csoporthoz tartozott még további öt lekipásztor. Először is két, Ausztriában élő és kizárólag magyarok között munkálkodó lelkész, Szépfalusi István és Nagy József, azután a németországi Stuttgartban, a magyarok között is szolgáló Kótsch Lajos, továbbá Norvégiában a skandináviai magyarokkal sokat törődő Terray László és a Svájcban élő Dr. Vajta Vilmos, akinek a svájci magyarok közt önkéntesen végzett munkáját e hónapban egy, a genfi teológiát elvégzett kárpátaljai származású magyar lelkész fogja folytatni. Ezen csoporthoz tartozók közül – tudomásom szerint – csak három vagy négy volt nőtlen.

A képen látható vendégek közül hárman az LVSz -t képviselték és ketten vagy hárman az Ausztriában vagy Németországban élő és magyarul tudó lelkészeket, akik azonban nem szolgáltak magyarok között. Ezek csoportja összesen öt vagy hat, a konferencián megjelent személyből állt. A képen egyébként 25 személyt láthatunk.

Megemlíthetem még azt, hogy az első csoporthoz tartozókból, Glatz Józsefen kívül (akivel kb. 13 éves korában, 1944-es nyári szabadságom alatt a Mátrában találkoztam), senkit sem ismertem, a második csoportból Hefty Lászlóval, Terray Lászlóval és Dr. Vajta Vilmossal már korábban voltak kapcsolataim, Geistlinger Pállal és Szépfalusi Istvánnal csak mostani ausztriai látogatásom elején ismerkedtem meg. A többiek számomra is ismeretlenek voltak. Végül az EVSz jelenlevő képviselői közül csak Dr. Empie és Zeuthen lelkész voltak ismerőseim. A megjelent két vagy három nem-magyar gyülekezetben szolgáló, de magyarul beszélő lelkészek közül korábban eggyel sem találkoztam. Végül az elmondottakhoz hozzáfűzhetem, hogy a birtokomban levő kis képeken, amelyek a bécsi Hotel Wandl éttermében készültek, az első csoporthoz tartozó lelkészek fedezhetők fel. (4)

Egy évvel később megvalósult az is, ami a Bécsben tartott konferencián csak mint javaslat került előtérbe, majd az EVSz Világoszállati Bizottságának átnyújtott, támogatást igénylő listára is feljutott: egy, a következő évben tartandó összejevetel megrendezésének a pártfogása. Ennek a megvalósulásáról az "Utítárs" 1958 júniusi számának a 4. oldalán a következőket olvashatjuk:

"A külföldön élő magyar evangélikusok között egyházi munkát végző lelkészek munkaközössége április 28.-a és 30. napjaiban gyűlésre jött össze a németországi Stuttgartban. (...) Az 1957. márciusi bécsi konferencián résztvettek közül hiányoztak ezúttal a tengeren túl szolgálatot teljesítő lelkészek, ellenben kibővült a résztvevők köre néhány németországi laikus egyházi munkással. Az európai magyar református lelkigondozói szolgálat is képviseltette magát a konferencián, megjelent (azon) továbbá az Evangélikus Világszövetség képviselőjében Mogens V. Zeuthen lelkész és Valdemár Törner titkár. A résztvevők száma 21 volt.

Jelentések hangzottak el a következő országokban folyó egyházi munkáról: Anglia, Ausztria, Dánia, Finnország, Németország, Norvégia, Svájc, Svédország. Levélbeli és személyes beszámolók formájában tájékoztatást kapott a konferencia az Észak- és Dél-Amerikában és Ausztráliában folyó egyházi munkáról is. (...) Előadást tartott D. Dr. Vajta Vilmos 'Az egyház szolgálata' címen. Megbeszélések folytak az egyházi szolgálat jövőbeni kialakításáról, különösképpen a magyar evangélikus sajtó feladatairól és lehetőségeiről. (...) A munkaközösség öttagú intézőbizottságot választott, amelynek tagjai: D. Dr. Vajta Vilmos elnök, Kótsch Lajos alelnök, (...), Pátkai Róbert titkár, Szépfalusi István és Terray László." (5)

Ettől a gyűléstől kezdve a munkaközösség hivatalos neve: "Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközössége" lett – lerövidítve: "KÉMELM".

Miután idág eljutottunk, vissza kell térnünk e tanulmány főcíméhez, amely azt állítja, hogy ennek a bécsi találkozáson egyháztörténeti jelentősége lett.

Hogyan lehet ilyesmit állítani? Milyen kritériumok alapján adhatunk egy ilyenjellegű dolgotnak egy ennyire nagyjelentőségű címet? Nem túlozzuk el egy eseménynek a jelentőségét azért, mert mi magunk is részesei lehettünk annak?

Ha ezekre a kérdésekre megpróbál valaki választ találni, a magam részéről négyel is tudnék szolgálni.

Kezdem a válaszadást egy olyannal, amely az idő kategóriájába tartozik. Idén, azaz 2000-ben, 22 felnőtt résztvevővel tartottuk meg Sopron városában a "KÉMELM" ezévi, 44.-nek mondható összejövetelét. Ha a magyarországi evangélikus egyház szervezetének a kialakulását a 16. század második felére tesszük (ekkor – elsősorban – a felvidéki hitvallások neveiben szereplő, fraternitásként működő szervezetekre gondolok, valamint Bornemissza Péter szuperintendentúrájára és a Dunántúlon megvalósult hasonló szervezésre), ez azt jelenti, hogy 440 éve alakult meg Magyarországon a megszervezett keretekben szolgáló evangélikus egyház. Ennek a közel négy és fél évszázadot kitevő időszaknak utolsó 44 éve során – tehát a teljes időszak egy tizedében – folyt – Isten segítségével – a Bécsben kezdeményezett és később "KÉMELM"-nek nevezett lelkészi "fraternitás" eddigi szolgálata.

A második válaszom az, hogy – adott esetekben – mintája lehetett a KÉMELM hasonló, alkalmi gyűlések, konferenciák létrehozásának.

Most sem kívánok teljességre törekedni, de megemlítem, hogy 1957 augusztusában, az Evangélikus Világszövetség III. Világgyűlésén, amelyet Minneapolisban rendeztek meg, megszületett az a javaslat, hogy egyik reggelen legyen magyar úrvacsoraosztás, majd aznap, vagy egy másik napon, a déli szünetben, találkozzon a Minneapolis-i nagygyűlésre Magyarországról érkezett delegáció az Amerikai Magyar Evangélikus Konferenciához tartozó lelkészek ama csoportjával, amelynek tagjai erre az alkalomra Minnesota fővárosába érkeztek, valamint a világgyűlésre meghívott három dél-amerikai magyar lelkésszel – Gémes Istvánnal (aki útban volt São Paulo felé, hogy ott elkezdje a magyar evangélikusok gyülekezetbe való szervezését), Pósfay György caracasi gyülekezeti lelképásztorral és Dr. Leskó Béla argentinai teológiai tanárral. Azt is javasoltuk, hogy ebbe a közösségbe hívjuk meg a Világgyűlésre érkezett, és magyarul tudó, de nem magyar gyülekezetben szolgáló lelkészeket és a városban, illetőleg annak a környékén élő, bevándorolt magyar evangélikus laikusokat is. A rendezőség a gondolatot örömmel fogadta és segítségét felajánlotta. Sikerült is ezen terv megvalósítására egy, a Világgyűlés nagy előadóterméhez közelfekvő evangélikus templomot és gyülekezeti termét megszerezni. Az úrvacsoraosztáson 134-en vettek részt, akik közül legfeljebb 25-30 személy beszélt magyarul. Emlékezetem és egy fényképfelvétel biznysága szerint, az utóbbi számot majdcsak elérte a találkozáson is résztvevők száma, ahol azután együtt fogyasztottuk el ebédünket. Ezt követően Ordass Lajos püspök úr üdvözölte a megjelenteket, majd mindenki elmondta, hogy honnan jött és mit tesz a menekült magyarok érdekében. Ezt a beszámolót a püspök úr a külföldön szolgáló lelkészeknek megköszönte és arra biztatta a megjelenteket, hogy különösképpen törődjenek a sokszor szüleik nélkül külföldre került fiata-

lokkal. Visszaemlékezem arra is, hogy Leskó Béla megköszönte Dr. Wiczian Dezső professzornak a teológiai tanárok munkáját, amelyet a különböző lelkész-nemzedékek szolgálatra való felkészítése érdekében végeztek vagy végeznek, mert így a Magyarországról jöttek minden nehézség nélkül bekapcsolódhattak a külföldi teológiai fakultások vagy főiskolák tanulmányi rendjébe. Kérte köszönő szavainak a Magyarországon maradt mostani és már nyugdíjazott teológiai tanárokhoz való eljuttatását. Végül többen feltették a kérdést, hogy a külföldi magyar evangélikusok mit tehetnek a szülőháza evangélikusaiért, amely kérdésre több, Magyarországról jött delegátus igyekezett felelni.

E tanulmány írója ez EVSz-nek sem a IV. (Helsinki, 1963), sem az V. (Evian, 1970) Világgyűlésén nem vett részt, és így nem tudta (mostanáig) megállapítani, hogy létrejött-e, az azokon résztvevő, Magyarországról érkezett delegátusok és más országokból érkezett magyar evangélikusok között valamilyen találkozó, de ott volt a VI. Világgyűlésen, 1977-ben, Tanzániában, ahol a KÉMELM ügyvezető elnöke egy, a minneapolis-ihez hasonló találkozót szervezett. Ezen Magyarországról jött delegátusok mellett a szlovéniai (muravidéki) evangélikus egyház magyarul beszélő kiküldöttje is részt vett több, főleg Nyugat- és Észak-Európában élő magyarral együtt.

A VII. Világgyűlést 1984-ben Budapesten rendezte meg az EVSz, ahol szintén volt egy, csak Magyarország határain túl élő, magyar evangélikusok részére rendezett találkozó, amelyre – meghívás alapján – egy magánlakásban került sor. Ezen észak- és dél-amerikai, nyugat- és észak-európai lelkészek és laikusok jelentek meg és nagy örömmel üdvözöltük itt az erdélyi magyar evangélikusokat, akiknek delegátusai e találkozóra – ellentétben a felvidékiekkel – eljöttek. Mivel a Világgyűlés lebonyolításában az EVSz és a Magyarországi Evangélikus Egyház igen vigyázott, hogy semmiféle, előre nem látható esemény ne zavarja meg annak a menetét, sem a konferencia helyéről, sem a meghívottakról, de még a megtárgyalt dolgokról sem készültek feljegyzések és hosszú ideig nem is beszéltek az azon megjelentek erről az eseményről. Ezt a gyűlést is a KÉMELM ügyvezető elnöke vezette.

Egy hasonló, sokkal kellemesebb helyzetben bonyolódott le 1990 elején, a braziliai Curitibában tartott VIII. Világgyűlésen, az azon résztvevő, magyarul beszélő evangélikusok találkozója, amelyen a Magyarországról meghívott, az Erdélyből és Muravidékről odaérkezett delegáció tagjai, továbbá több Nyugat-Európában szolgáló magyar evangélikus lelképásztor vett részt. A hivatalos részt aznap este egy szeretetvendégség fejezte be, ahol a résztvevőket egy Curitibában élő magyar hittestvérünk, saját szék otthonában látta vendégül, amely összejövetelt Gémes István áhítata fejezett be.

Ennek az elmondása után rá szeretnék mutatni a harmadik okra, amely – véleményem szerint – magyar egyháztörténeti eseménnyé teszi a KÉMELM megalakítását. Ez a csoport számbeli nagyságának az állandósága. Bár fennállásának 44 éve során, az alapítók közül, illetőleg a bécsi képen szereplő 25 személy közül – tudtommal – 13-14 lelkészt hazahívott az Úr, mások betegség vagy egyéb okok miatt korábban befejezték egyházi szolgálatukat. (vagy el sem kezdték azt), de mindig jöttek újak a helyükre. Ezek részben 1957 után Magyarországot elhagyó lelkészek vagy lelkigondozók (köztük egy diakonisszatestvér, Kelemen Erzsébet) voltak, részben a teológiát már külföldön végzett fiatalok, akik vagy teljes idejükben, vagy más lelképásztori szolgálatuk végzése mellett bekapcsolódtak a KÉMELM munkájába. Voltak olyanok is 1990 után, akiket Magyarországról küldtek ki külföldi szolgálatra. Azt is elmondhatjuk, hogy akik külföldön ugyan nem álltak magyar szolgálatba, szívesen jöttek és jönnek el a KÉMELM összejöveteleire, mert úgy érezték és ma is érzik, hogy e közösségben kapnak valamit.

A KÉMELM fontosságát az utóbbi 12 év során két fontos esemény különösen meghatározta. Az egyik 1989-ben, szeptember utolsó hetében, az Óriszigeten (Burgenland, Ausztria) tartott gyűlés befejező napján és az azt követő szombaton történt. Erre a munkaközösség vezetősége meghívta a Magyarországi Evangélikus Egyház országos felügyelőjét, Dr. Frenkl Róbert egyetemi tanárt és Dr. Harmati Bélát, a Déli Egyházkerület 1987-ben megválasztott püspökét, hogy tartsanak előadást ezen év során bekövetkezett magyarországi változásokról, különösen azokról, amelyek az egyházak életét érintették. Ezek között a legfontosabbnak az látszott, hogy 1989 júniusának végén megszűnt a vallási közösségeknek állami ellenőrzése.

A jelenlevők sok kérdést tettek fel az előadóknak, akik azokra megpróbálták válaszolni. Ezt követően az országos felügyelő tolmácsolta a Magyarországi Evangélikus Egyház meghívását, hogy a KÉMELM gyűlés minden résztvevője péntek este utazzon át a nem túl mesze fekvő Szombathelyre, ahova meghívták a három szomszédos egyházmegye lelkészi karát, Ausztria és Jugoszlávia több magyarul tudó lelkészét, Budapestről pedig Dr. Nagy Gyula elnök-püspököt és egyes közös munkaágak (sajtószolgálat, szeretetmunka, Teológiai Akadémia stb.) vezetőit. Az utóbbiak tájékoztatni fogják a KÉMELM tagokat a Magyarországi Evangélikus Egyház jelenlegi munkája és tervei felől. Ezt a meg-

hívást a jelenlevők elfogadták és legtöbbször másnap este Szombathelyre utaztak. Dr. Harmați Béla ezt a meghívást kiegészítette egy másikkal és elmondta, hogy vasárnap, 1989 október 1.-én a KÉMELM gyűlés minden tagját szeretettel látja igehirdetőként valamelyik nagybudapesti, ill. annak a környékén fekvő gyülekezetre.

Mindkét meghívást a résztvevők elfogadták és a következő napot – 1989 szeptember 30.-át – Szombathelyen töltötték. Résztvettek a megnyitó istentiszteleten, a délelőtti ülészakon, a közös ebéden és a délutánba átnyúló összejövetel befejező ülészakán, amelyen a KÉMELM tagok röviden beszámoltak saját munkájukról. Ezt a KÉMELM életében egyedülálló együttlétet úrvacsorai istentisztelet zárta be, majd az összejövetel – amelyen 50-nél is többen vettek részt, akiknek kb. a fele KÉMELM-tag vagy külföldön élő, magyarul beszélő lelkész volt – a végéhez ért és a másnap a fővárosi és környékbeli templomokban tartott délelőtti istentiszteletekkel be is fejeződött. Ha ez az esemény, amelyre a múltban nem volt példa, a KÉMELM életében egy új történelmi helyzet eljövételét harangozta be, amely mind a Magyarországi Evangélikus Egyház, mind a KÉMELM szolgálatának egy fontos és régóta sokak által várt problémájának a megoldásához jutását jelentette, nyilvánvalóan egyháztörténelmi eseménynek mondható.

A másik, amit itt röviden megemlíthetek még az, hogy ettől kezdve a KÉMELM munkája nem csak a Magyarországi Evangélikus Egyház szolgálatának és kérdéseinek a megismerésével egészült ki, hanem a Kárpátok által körülvárt terület szinte minden országában élő magyar evangélikusok életének a tanulmányozását is magában foglalta.

A KÉMELM megalakulása után a legtöbb évi összejövetelre (teljes közgyűlésre vagy intézőbizottsági ülésre) Németországban, elsősorban Stuttgartban került sor; ennek főleg három oka volt. Először az, mert ebben a városban élt Közép-Európában talán a legnagyobb magyar protestáns gyülekezet, másodsorban, mert Stuttgart központi fekvése és megközelítési lehetőségei is sokat jelentettek, végül azért is, mert itt volt az EVSz németországi világszolgálati szervezetének a fő irodája, amely – még az első gyűlés után – azt a feladatot kapta az EVSz-től, hogy a magyar menekültek közt folyó lelki munka közösségi szolgálataival ("Útitárs", "Koinonia", konferenciák tartása stb.) különösen törődjön. Ezért gyűléseinkre sokszor meghívtuk ennek az irodának a vezetőjét.

Ez, persze, nem jelentette azt, hogy máshol nem tartott a KÉMELM gyűléseket. Bár én 1971 előtt – a bécsi konferenciától eltekintve – csupán egy gyűlésen vettem részt, az 1965 tavaszán tartott stuttgarti együttléten, tudom, hogy voltak gyűlések Londonban, Bécsben, talán Strassburgban, egyes svájci városokban és egyebütt is. Ezek az összejövetel mindig lehetőséget nyújtottak nem csupán a helyi magyar gyülekezetek megismerésére és az azokban való szolgálatra, hanem arra is, hogy a gyűlést meghívó gyülekezet közelében levő, egyháztörténelmi helyeket a résztvevők felkereshessék és tájékozódjanak a helyi nép vallási helyzete felől. Ilyesmit elsősorban nem túrisztikai vagy kulturális programnak tartották a gyűlésekre járók, hanem történelmi és egyházismereti tudásuk gyarapodási lehetőségeinek.

Amikor 1989-90 után bekövetkezett közép- és kelet-európai politikai fordulatok következtében az országokat egyesek elől lezáró sorompók nagyrésze eltűnt, a KÉMELM-nek ez a programja is megváltozott. Erről valamit elmond az 1990. óta tartott évi gyűlések helyeinek a felsorolása... 1990: Heidenheim (Dél-Németország), 1991: Lund (Svédország), 1992: Stuttgart (Németország) 1993: Piliscsaba (Magyarország), 1994: Kolozsvár-Nagyvárad (Románia), 1995: Batizfalva-Sajógömör (Szlovákia), 1996: Tångagärde (Svédország), 1997: Stuttgart (Németország), 1998: Beregszász (Ukraina), 1999: Alsómarác-Alsólendva: (Szlovénia), 2000: Sopron (Magyarország). Csak ezeknek, az utolsó 10 év során meglátogatott városok neveinek az elolvasása, bizonyosságot tesz arról, hogy a KÉMELM igyekezett kihasználni a "sorompók eltűnését" nemcsak tagjai ismereteinek a gyarapítása céljából, hanem a tagjaitól régebben elzárt keresztyén testvérekkel való találkozás és együttes lelkiépülés javára.

Igy elértünk az idő kategóriájától az emberig, azaz a KÉMELM-hez tartozók, és főleg a szervezet vezetőinek a személyéig.

Tulajdonképpen a KÉMELM-nek eddig csak három elnöke volt, bár ők igen gyakran megosztották a munkát másokkal, az alelnökkel, az ügyvezető elnökkel, a titkárral és a közös munkaágak vezetőivel. Különösképpen vonatkozik ez az első elnökre, Dr. Vajta Vilmosra, aki 1958-tól 1988-ig állt a szervezet élén. Az ezt követő 10 év során Gémes István lelkésztestvérünk végezte ezzel a tisztséggel járó munkát. Mindkettőnek megköszöntük a szolgálatát a "Koinonia" nekik ajánlott száma által, amikor életük egy újja egy kerek számú felirattal ellátott mérföldkőhöz érkezett. 2000-ben a mostani elnökünk

kerül a sor, mert hamarosan belép élete nyolcadik évtizedébe. Főleg azt köszöjünk meg neki, hogy a kezdet-kezdetétől mindig vállalt munkát a KÉMELM érdekében és ezt a sok időt és fáradságot, valamint egyéb áldozatokat is jelentő feladatok vállalását mindig felelősségtudattal és lelkesen végezte. Tudtommal sohasem bánta meg, hogy a KÉMELM-hez tartozó szolgálatok szinte minden szintjén, mindmáig aktív maradt. Itt gondolok arra, hogy már 1957 szeptemberén átvette a Braziliába távozott Gémes Istvántól annak helyét az "Utítárs" szerkesztői között, majd 1998-tól a KÉMELM titkára, ill. jegyzője lett és ezt a hivatalt 1988-ig ellátta. 1988-ban, Maulbronban a szervezet közgyűlése ügyvezető elnökké választotta, ami az "Intézőbizottság" elnökségét is magában foglalta. 1997-ben azután a KÉMELM általános elnöke lett és 2000-ben meghosszabbították neki és tisztségviselő társainak ezt a megbízását. Már három év előtti megválasztását sem akarta elfogadni, de látta, ha erre nem vállalkozik, a jelölés visszautasításával – esetleg – hozzájárul a KÉMELM munkájának a megszűnéséhez. Ezt a felelősséget nem volt hajlandó vállalni és ez megisméltódott Sopronban is. E döntésekért igen hálásak vagyunk Pátkai Róbertnek, de különösen azért, hogy ő is hozzájárult ahhoz, amit a mai, szolgálatára való emlékezés céljából írt tanulmányom címe magában foglal, hogy munkájával ő is része lett a körülmények olyan módon való kialakításához, hogy az 1957 márciusában, Bécsben megtartott konferencia végül egyháztörténeti jelentőségű eseménnyé válhatott.

Amikor most a jó Istentől számára és szerettei számára jó egészséget kérünk, azt reméljük, hogy kap Tőle bölcsességet is a nyugalom elkövetkező éveinek olyan felhasználására, ami az Ő tetszésével találkozhat.

Végül egy személyes üzenet. Amikor ezeket a sorokat írom, október 12.-ét mutat a naptár. Ez a dátum egy 508 évvel történt eseményhez viszi el gondolataimat. Ezen a napon érkezett meg egy apró szigetre három hajó, azokban sok tengerész, akiknek a legfőbb parancsnoka Kolumbusz Kristóf volt. A parancsnok hitt abban, amit az ő idejében kevesen tartottak igaznak, hogy a föld gömbölyű. Ezen hite alapján azt vallotta, hogyha valaki nyugat felé elindul, egyszer csak Indiában lesz, ahová a kelet felé induló felfedező szarazföldön és tengeren haladva, már hosszabb ideje eljutottak. Bár az nem volt India, ahová eljutott, de hite igaz alapokon nyugodott: a föld gömbölyű és Spanyolországból nyugati irányba haladva is el lehet jutni Indiába.

Mi mindannyian keresztyének és különösen lelkészek egy kicsit Kolumbuszra hasonlítunk. Elvárásaink nem mindig juttatnak el minket oda, ahová eljutni szeretnénk. Elképzeléseink életünk értelme felől nem mindig kapnak jóváhagyást Teremtő Atyánktól. De hitünk egy igazságon alapszik, mint Kolumbuszé is ilyesmire épült.

Te is, mint én és a KÉMELM-hez tartozó legtöbb kollégád, életednek egyik szakaszában elindultál egy cél felé. Az odavezető útd azonban hirtelen az egyenesből kacsaringósra fordult. Nem oda vitt el, ahová elképzelted, hogy elvisz. Kis sziget volt az, ahol 508 éve Kolumbusz hajói kikötöttek. Ez még nem volt India, de égtájiilag – abban az irányban feküdt. Ma már, amikor nem hajókon közlekedünk, hanem repülőgépeken, Kolumbusz útját Európából nyugatfelé folytatva, Indiába érhetünk. Így mi már tudjuk bizonyítani, hogy Kolumbusz hite igazságra épült. Ő ezt már nem érte meg, de 28 évvel később egy portugál hajós ezt azután bebizonyította, mert megkerülte a délamerikai szubkontinentst, átszelte a Csendes óceánt és India közelében halt meg.

Minekünk megadatik a " mi Indiánk" meglátása, mert amit az Ige mond, az igaz. Addig pedig, amíg mi odaérünk, kérjük Isten Lelkét, tartson meg minket a hitben!

***

JEGYZETEK, MEGJEGYZÉSEK A FENTI DOLGOZAT SZÖVEGÉHEZ

Általános megjegyzés: Dolgozatomban a ma használatos „Lutheránus világszövetség” név helyett az „Evangélikus Világszövetség” (EVSz) nevet használom, mert a korabeli magyaryelvű sajtó is „Lutheran World Federation”-nek ezt a fordítását használta. Az „evangélikus” szónak a „lutheránus” szóval való helyettesítése csak a hatvanas években kezdődött, valószínűleg Káldy Zoltán javaslatára. Érdekes megjegyezni, hogy ebben a környező országok evangélikus egyházai nem követték a Magyarországi Evangélikus Egyházat, azok továbbra is az „evangélikus” szót és az „ágostai hitvallású” megjelölést használják nevükben.

- (1) Ez a szervezet akkor a Teológiai Osztály és Missziói Osztály mellett az EVSz harmadik főosztálya volt (ezek felett működött a főtitkárság és az annak alárendelt kommunikációs és pénzügyi szolgálat). Mindegyik – általában – Genfben lakó, fizetett alkalmazottak szolgálata által végezte munkáját. A munka tervezése és ellenőrzése azonban a világgyűléseken megválasztott végrehajtóbizottság által felkért személyekből álló bizottságok feladata volt, akik nem részesültek munkájukért tiszteletdíjban, a világ sok részében szolgáló evangélikus egyházakhoz tartoztak és évente egy vagy több

izben üléseken találkoztak. A Világszolgálati Osztálynak volt ezekben az években egy, a kisebbségi egyházak ügyeivel foglalkozó títkársága.

A könyv kiadvány angol szövegében (és így a fordításokban is) tévedésen alapszik venezuelai munkám körülírása. Sohasem voltam abban az országban az EVSz caracasi irodájának a vezetője, én Venezuelában csupán lelképásztori munkát végeztem. Ugyancsak bizonytalan módon határozta meg a beszámoló azt, hogy engem ki küldött 1957 elején Bécsbe. Én semmiesetre nem képviseltem az engem befogadó országot, tehát Venezuela kormányát, mint Hefty László az argentin, hanem a venezuelai magyarságnak egy „ad hoc” megválasztott bizottságát, amely 1956 október 28-án alakult meg és a magyarok megsegítése érdekében meghirdetett gyűjtést megszervezte. Az én utazásom célja nem volt ellenőrzés, hanem javaslatétel az összegyűjtött pénz okos felhasználását illetően. Itt csak megjegyzem, hogy az említett „ad hoc” bizottság minden javaslatomat elfogadta, illetőleg jóváhagyta.

- (2) A beszámoló írója cikkében megemlíti, hogy az EVSz Világszolgálati ülésén részt vett Ake Kastlund svéd lelkész, aki hazájában akkor a nagy egyházi segítőmunka vezetője volt. Ő 1948-ban meglátogatta Magyarországot, majd 1951 és 1954 között Latinamerika különböző országaiban szórványlelkészként szolgált. Ugyancsak szól a cikk írója arról a szép egységről, amely ezen az együttléten megvalósult és megemlíti a három próféta (Dániel, Ezékiel, Nehemiás) nevét, akiknek „külföldi” szolgálatáról a reggeli áhítatok írásmagyarázata szól. Végül e cikkben olvashatunk először az Ausztráliába újabban kikerült magyar evangélikusokról.
- (3) Az én caracasi beszámolómban is megemlített reggeli írásmagyarázatok teljes szövege, persze birtokomban van, de azok megjelentek nyomtatásban is, talán már 1957-ben, mégpedig a két amerikai magyar református lap valamelyikében, valószínűleg több, egymást követő lapszámokban. Az első – Dánielről szóló – írásmagyarázat azután újabb nyilvánosságot kapott a „KOINONIA” 46. (1997 karácsony) számában.
Az „Ébresztő” című, kis könyv módszerrel készült egyházi lapot Németországból küldték a világ sok helyén munkálkodó gyülekezetek címére, így Caracasba is, ahol azt az érdeklődőknek kiosztottuk.
- (4) Nincs emlékem arról, hogy ki készítette a képeket. Előfordulhat, hogy Kótsch Lajos azért nincs a képen, mert a felvétel készítésekor már visszautazott Stuttgartba, vagy csak később érkezett Bécsbe (sőt az is lehetséges, hogy egyik tervét sem tudta megvalósítani).

Az akkor, Magyarországról kijött és a konferencián résztvevő lelkészek vagy teológusok közül Gémes István még Dániában lakott és a skandináv államokban szolgált, majd a brazíliai São Paulóban lett magyar lelképásztor. 10 évi munka után visszatért Európába és néhány évig Hannover mellett volt lelkész, majd egy német gyülekezet lelkészi munkája mellett a stuttgarti és környéki magyarok lelképásztora lett és mint nyugdíjas, ma is ezt a munkát végzi. – Glatz József a bécsi konferenciára Linzből jött, ahol magyarok között munkálkodott. Ezt követte hosszú ideig tartó magyar szolgálata Dániában, Norvégiában és Svédországban, továbbá – kölni székhellyel – Északnyugat-Németországban. Később, mint Köln egyik elővárosának németnyelvű gyülekezetében szolgáló lelképásztor, aki ezekben az években sem felejtkezett meg a KÉMÉLM közösségi tevékenységeiről, ment nyugdíjba. – Lang János először Hannover mellett, egy német gyülekezetben folytatta lelkészi munkáját, majd elkerült Hamburgba, ahol hasonló szolgálatban állt. – Langer Károly teológus először a tübingeni egyetem teológiai karán folytatta tanulmányait, de azokat nem fejezte be és polgári pályán helyezkedett el. – Lehel László egy darabig Párizsban, a CIMADE nevű protestáns egyházi segélyszervezetnél munkálkodott, megkísérelt ott magyar lelkészi munkát is végezni, végül azonban visszatért Magyarországra. – Pátkai Róbert Magyarország elhagyása után azonnal Angliába került, ott azután a megalakított magyar gyülekezeti munkája mellett sok, nem magyar nyelvű egyházi szolgálatba bekapcsolódott és nem régen ment nyugdíjba. Egyéb szolgálatait át tudta adni másoknak, a magyarok lelkigondozásáért most is felelősséget érez. – Szabó Zoltán egy ideig a Westfália tartomány területére került magyarok között végzett lelkészi munkát, de betegsége miatt ezt hamarosan be kellett fejeznie és nyugdíjba vonult. – Szigethy Sándor teológiai hallgató Svédországban fejezte be tanulmányait és a Svéd Egyház lelkésze lett, főleg azért, hogy segíthessen a magyarok számára tartott istentiszteletek és egyéb szolgálatok végzésében. Főfoglalkozása azonban a gimnáziumi vallás tanári munka lett, amit először Dél-Svédországban, majd Nyugat-Svédországban végzett. Ebből a munkakörből ment nyugdíjba. – Szilas Attila teológus Dániában fejezte be Magyarországon megkezdett tanulmányait, majd több dán nyelvű gyülekezetben állást vállalva, gondozta az odakerült magyarokat is. Közben háromszor is volt hosszabb-rövidebb ideig a venezuelai magyar protestánsok lelképásztora. Végül visszatért szülőhazájába és először a budai, bécsikapu-téri evangélikus gyülekezetben volt „beosztott” lelkész, majd elvállalta a lelkész nélkül levő, veszprémmegyei Tés község lelkészi állását, ahol most is szolgál, bár elérte a nyugdíjhatárt. – Teleky Béla rövid ausztriai vallás tanári szolgálat után elfogadta Óriszigetnek, az egyetlen burgenlandi magyar evangélikus gyülekezetnek a meghívását, ahol a 80-as években bekövetkezett haláláig hűségesen szolgált.

A bécsi konferencián résztvevő és már régebben külföldre kikerült 10 lelkész közül a következők kapták meg az örökkévalóságba szóló „behívójukat”: Geistlinger Pál, Hefty László, Kótsch Lajos, Markovits Pál, Nagy József, Szathmáry Gyula és Dr. Vajta Vilmos. Még köztünk vannak és szolgálnak: Posfay György (Genf, Svájc), Szépfolusi István (Bécs, Ausztria) és Terray László (Rade, Norvégia).

- (5) A beszámoló címe „Magyar lelkészi konferencia” volt.

Gémes Pál:

VISSZATEKINTÉS – 16 ÉV UTÁN

INTERJÚ

Elnökké választása után D. Káldy Zoltán püspök nyilatkozott lapunknak.

Beszélgető partnere Gémes Pál volt.

Útitárs: Mi a benyomása a Világszövetségnek erről a VII. nagy találkozójáról és mi volt ebben a találkozásban a fénypont, mi volt az, ami fontos a jövőre nézve is?

D. Káldy: Természetesen nem tudok elvonatkozni attól, hogy a magyar ev. egyház és Magyarország oldaláról közelítem meg a nagygyűlést, ha arról van szó, hogy mit tartok itt a legfontosabbnak. Általában az a véleményem, hogy nagyon jó nagygyűlés volt. 1400 külföldi vendégünk volt. Soha nem volt még ilyen nagyméretű nagygyűlés és külön örülök annak, hogy éppen Magyarországon volt ez a nagygyűlés, és hogy éppen ennyi ember jött el. Még az elmúlt években egyes tagegyházakban vagy személyekben problematikus volt, hogy szabad-e Magyarországon megtartani ezt a nagygyűlést, nem kellene-e átvinni más területre, mint annakidején Porto Alegreből Evianba, és volt olyan benyomásom, hogy egyesek meg is kísérelték megakadályozni, hogy a gyűlés Budapesten legyen. Tehát az első nagy élmény, hogy itt volt Magyarországon. – A második az, ahogy indult a nagygyűlés. 12 ezer ember a budapesti Sportszernakban! Aki ezt átélte, az soha nem fogja elfelejteni, hogy 12 ezer embernek szabadon szólt az evangélium. A szolgálatban sokan vettek részt és kifejezésre jutott már a szolgálatban a testvéri közösség a tagegyházak és annak tagjai között, és a csúcspontja az úrvacsora volt. Közel 12 ezer ember úrvacsorázott. Ennek technikai lebonyolítása is óriási feladat volt, de megoldódott. De sokkal inkább az volt a nagy, hogy az úrvacsorában eltűnt aztán minden különbség nyugat és kelet, észak és dél, különböző társadalmi rendszerek között. Minden eltűnt, mert Krisztusban voltunk egyek. Ezen kívül nagyon jó viták folytak. Néha az volt a benyomásom, hogy túl aprólékos viták is voltak, mert ilyen nagygyűlésen inkább a főbb vonalakra kellene tenni a súlyt. De hát mi eredetileg is teljes szabadságot adtunk a megszólalásra és **én megígértem az állammal együtt**, hogy senkit nem korlátozunk, tehát én nem befolyásolhattam a résztvevőket, hogy kis kérdésekkel ne foglalkozzanak, mert úgy tűnhetett volna, hogy én ezzel korlátozni akarom a beszéd szabadságot, holott nem akartam. Tehát maga az jól ment, hogy kibeszélték magukat az emberek és kibeszélhették a különböző világrészekből. Történt néhány nagyon jó döntés, itt gondolok a dél-afrikai fehér egyházak jogának a felfüggesztésére, mert nem elég folyton beszélni, hogy nem szabad a faji megkülönböztetést fenntartani, hanem, ahol ezt ennek ellenére fenntartják, ott valamit az egyháznak tennie kell. Óriási többséggel szavazták meg ezt a felfüggesztést, Nagyon jó határozat született a béke és az igazságosság, igen jó az emberi jogok kérdésében, amit igen fontosnak tartottak, hogy éppen Magyarországon mondják el. Egészen a vallásszabadságig elmondhatták. Határozati javaslatok születhettek. Azon kívül kritikai hang is megnyilvánult a határoza-

tokban, mind nyugat, mind kelet felé. Pl. kelet felé van olyan határozat, hogy egyes szocialista országokban korlátozzák az utazási lehetőséget, meg a katonai szolgálattal kapcsolatban problémák vannak. Ugyanakkor megmondták nyugattal kapcsolatban, hogy ott munkanélküliség van, pedig a munka is az emberi jogokhoz tartozik. Tehát ez is nagyon jó volt. Most teológiaiilag én úgy látom, hogy az első hitágazattal kapcsolatban jól előtérbe került a keresztyén ember felelőssége a világért. Tehát hogy abból a reménységből, amelyet Krisztusba vetünk, milyen tennivaló születik a világért. Mert ha tudom, hogy üdvösségem van, jövőm van, és az egyháznak van jövője, akkor ez kell, hogy inspirálja a jelen feladataiba való részvételre. És ez akár Emanuel Abraham, akár Weizsäcker előadásából jól jött ki, de hasonló súlyt kapott a misszió és az evangélizáció szolgálata, mert nemcsak társadalmi és politikai kérdésekkel foglalkoztunk, hiszen egy szekularizált világban élünk és a missziót nemcsak Afrikában, hanem – mondjuk – nekünk Európában kell folytatni, meg az evangélizációt. Ez is hangsúlyt kapott és ennek szívből örülök. Összevéve az egész konferenciát, én nagyon jónak, jó hangulatúnak tartom, annak ellenére, hogy voltak zavaró momentumok is, amire én most nem akarok rátérni. Ez nem elsősorban az itteniektől jött, hanem olyanoktól, akik nem vettek részt a konferencián.

Útitárs: A fő téma a reménység volt. Ez azt jelenti, hogy kitekintés a jövőbe. Mi az üzenete ennek a témának?

D. Káldy: Ha össze akarom fogni, akkor változatlanul csak azt tudom mondani, hogy emberek, elsősorban ker. emberek, éljete a Jézus Krisztusban való reménységből, tehát ne mondjatok ilyeneket, hogy *no future*, nincs jövő, s főleg ne apokaliptikus jövendölésekkel foglalkozzon az egyház, hogy milyen szörnyűségek közt fog megsemmisülni a világ, meg már itt az atomfelhő és meg fogunk semmisülni. Ne ezeket hirdesse vagy propagálja az egyház, hanem arról beszéljen, hogy Isten ennek a világnak jó véget, tehát nem egy zsákutcát tervezett, hanem megoldást, ez pedig az új ég és az új föld. Ez a távlat. Na most, ha én tudom, hogy Isten új eget és új földet ad, ebből a reménységből következik az, hogy akkor én most itt megteszek mindent azért, hogy ezen a földön elviselhető, normális, boldog, békés legyen az élet. Tehát ez az üzenet innét, hogy ebben a reménytelen világban reménykedjete emberek – persze ez egy keresztyén reménység, mondanom sem kell –, reménykedjete emberek és ebből a reménységből kiindulva cselekedjete a világ megmaradásáért, békéjéért, emberek megbékéléséért, egyáltalán a világért.

Útitárs: Ebben lehetne akkor összefoglalni az új elnök célkitűzését is?

D. Káldy: Én azt gondolom, hogy nekem ebből kell kiindulnom, ha én a budapesti üzenetből indulok ki, pedig ez engem kötelez; az itteni határozatok is mind köteleznek, azoknak a megvalósítására kötelez a szolgálatom. Ennekem igenis ez az üzenetem és elkötelezésem, hogy reménységből élni, reménységből cselekedni, bátran cselekedni, a nehézségeket legyőzni, átlépni a határokat, amelyek elválasztanak embereket egymástól, hidakat építeni gazdasági vagy katonai konfrontációk között. Annak ellenére, hogy így van, a reménység kell, hogy áttörje ezeket a falakat és az emberek egymásra találva próbálják megoldani a világ kérdéseit.

Útitárs: Székfoglalójában nagyon kihangsúlyozta a kollektív vezetést. Talán erről is valamit!

D. Káldy: Igen, talán éppen azért, mert ugye, van egy olyan levél egy külföldre ment magyartól, ami nagyon fájdalmas volt, amely levélben az illető azzal vádolt, hogy diktálok, diktátor vagyok az egyházon belül. És hát ezt elolvasták mások is, sajnálatomra, mert az illető úr tett arról, hogy megérkezzék Budapestre ez a 10 oldalas vádaskodás. No, most abban az egyik vád az volt, hogy diktátor vagyok az egyházon belül. Ennek az ellenkezőjét kívántam mondani, mondván, hogy nem igaz; ezt nem mondtam így direkt ki, hanem a pozitívumot mondtam, hogy én nem szeretném azt a 99 tag-egyházat egyedül kormányozni a Lutheránus Világszövetségben, hanem *team*-ben, kollektív szeretnék dolgozni, a 99 tagegyház tapasztalatait szeretném megtudni, tőlük tanácsot kérni, azokat összegyűjteni és továbbvinni. De személyileg is, én szeretnék egy olyan gárdát magam köré, amely minden tekintetben jól érti a teológiát, a politikát, a világhelyzetet, tehát nem szeretnék semmiképpen valami naív, tudatlan, nem tájékozott vagy rosszul tájékozott, hanem jól tájékozott és állandóan tanuló ember lenni, aki szeretne kormányozni, de együtt másokkal.

Útitárs: Egész más feladat is lesz egy nagy világszervezetnek és nem egy aránylag kis egyháznak a vezetése. – Visszatérve a magyarországi helyzetre, a vendégek mind óriási lelkesedéssel és gondolom jó tapasztalatokkal fogják elhagyni az országot. Magyarországon, vagy a magyarországi evangélikus egyház hatalmas erőfeszítéssel készült erre a nagy találkozóra. Megérte a sok erőfeszítést a magyarországi egyháznak, a gyülekezeteknek, a lelkészeknek ez a találkozó?

D. Káldy: Csak pozitíve tudok válaszolni: mindenképpen megérte! Bár lefoglalta tulajdonképpen az utolsó három évét nemcsak az egyház vezetőségének, hanem a lelkészeknek és gyülekezeteknek is. Hiszen egy ilyen nagyméretű világgyűlés előkészítése, a külső körülmények biztosítása, szállásra, üléstermekre gondolok, azonkívül megszervezése a 120 gyülekezetben folyó vendégszolgálatoknak, azonkívül egy olyan programnak, amelyben azt mondtuk, a magyar evangélikus egyház bemutatkozik, vagy egy kulturális programnak, amit itt bemutattak – az ecseri lakodalmas. Ezeknek a megszervezése, végig a gyülekezetekben a tudatosítása annak, hogy kik azok, akik idejönnek, mit akarnak itt és egyáltalán, hogy az egész egyház, mint olyan várja a nagygyűlést és ne a vezetőség, magáévá tudja tenni az egészet és mint sajátját tudja kezelni. s amikor elmennek a gyülekezetekbe, maguk a gyülekezetek felkészültek legyenek azoknak a vendégeknek a fogadására – iszonyatos erőfeszítés. Miközben állandóan ki kellett védeni támadásokat is, miközben egy kis egyház készült egy világméretű gyűlés készítésére vagy fogadására. Anyagiilag is, kb. 10 millió forintunkba került, ami több, mint 200 ezer dollár, amit önként adtak össze a gyülekezetek tagjai. Senkit nem kényszerítettünk semmire, de három éven keresztül önkéntes adományokból

összejött. Nem is szólok arról az óriási áldozatról, amit a transzportáció jelentett a repülőtérrel a szállóig és vissza, a gyülekezetekbe való kiszállítása a vendégeknek, ez még mind a 10 millió forint fölött van. Ellátása azokban az egy vagy két napban, tehát anyagiilag is iradatlan nagy áldozatot hozott a egyház, és pedig jó kedvvel, örömmel, az egyházvezetőséggel való teljes egyetértésben, fősorakozva a püspökök mögé és nem engedve, hogy éket verjenek a püspök és a gyülekezet közé. Ez nem a Káldy Zoltán püspök vállalkozása volt és nem a Nagy Gyula püspök vállalkozása volt, ez az egyház vállalkozása volt és itt püspökök, parasztok, értelmiségiek a gyülekezetekben egyek.

Útitárs: Volna még egy utolsó személyes kérdésem is és akkor nem tartom föl tovább. Mint az LVSz elnöke, mit tudna azért tenni, hogy az Útitársat beküldhessük Magyarországra és azt meg is kapják?

D. Káldy: Az Útitársat be lehetett küldeni eddig is Magyarországra és meg is érkezett. Nekem pl. az édesapád mindig borítékban küldi az Útitársat és a jövőben is erre lehetőség lesz. Azt hozzászem közben, hogy nem én (és itt tévednek a külföldön élő magyar lelkészek, legalább egy része), hanem a gyülekezetek és papok háborodnak fel, ha kint élő magyar lelkészek egyike vagy másika, mert nem mindenki, kintről kritizálja a mi egész szolgálatunkat. Mert a mi magyar papjainknak, akik itthon maradtak, az a véleményük, hogy ha egy magyar lelkésznek külföldön nem tetszik valami, jöjjön haza, csinálja jobban, mutassa meg, hogy hogyan kell igazán csinálni. De azt a mieink nem bírják el, hogy reggeltől estig szórványban, néha egy vasárnap hat istentiszteletet tartva, kerékpárral, motorkerékpárral, autóval és gyalog, vonattal és buszokkal, reggeltől estig hóban-sárban, hidegben, melegben futnak az egyes gyülekezetek közt és erre kintről, bármelyik országból, akár Nyugat-Németországból, Svédországból vagy Norvégiából, vagy Amerikából belül valaki a székébe és kezdi mondani azt, hogy mit nem csinál jól a püspök, mit nem csinál jól a lelkész, mert erre azt mondjuk, hogy jöjjön haza és csinálja jobban. Tehát ha ilyenekkel volna tele a lap – volna tele, feltételes mód –, ezt nem szívesen vesszük. Maguk a lelkészek mondják, hogy nem kell, nem a Káldy püspök mondja. Volt olyan Útitárs, amit beküldtek hozzám és azt írták rá, hogy püspök úr, küldje vissza, maga jobban tudja, hova kell. Nem viselik el, egyszerűen érzékenyek erre. Ezt nem kell csinálni. Vagy itt volt ez a nagygyűlés. Eppen az Útitársban jött Vajta Vilmostól és másoktól cikk a reménységről. Igyekeztek kitanítani bennünket, hogy rosszul érti a reménységet a Káldy püspök, meg rosszul érti a magyar evangélikus egyház, mert ő azt akarja kihozni belőle, hogy etikai, szociál-etikai kérdéseket, pedig a reménység az üdvösség, a jövő, a Jézus Krisztus, a Jézus Krisztus visszajövele; mi pedig megmondtuk előre, hogy az első hitágazattal összefüggésben fejtjük ki a reménységet, tehát a reménységből milyen feladat következik a világ számára. Hát ez a címe: *Hoffnung für die Welt*. És ezt mi semmiképpen nem úgy értettük, hogy Jézus Krisztus a világ reménysége. Ó az. Csak-hogy ezt a témát már Evanstonban az Egyházak Világtanácsa 20 évvel ezelőtt letárgyalta. Mi nem akartuk ugyanazt a témát elővenni, hogy Jézus Krisztus a világ reménysége, hanem tudva azt, hogy Jézus Krisztus a világ reménysége, mi következünk ebből számunkra a világ összefüggésében. És akkor jön a kritika, hogy rosszul értik, félremagyarázzák, akkor jött a fordításkérdés: hobbizott az Útitárs hetekig vagy hónapokig arról, hogy jól fordítjuk-e azt, hogy *Hoffnung für die Welt*, Krisztusban reménységgel a világért. Hogy jó fordítás-e? Akkor jött a Vajta Vilmos, hogy *Hope for*

the World, hogy nem értik Magyarországon a *for*-t, az nem azt jelenti, hogy reménységgel, hanem azt jelenti, hogy a világ számára. Holott nagyon jól kell tudni, hogy a *for* az nagyon sok mindent jelenthet az angolban, a világ számára, a világerért, de hogyha magyarul lefordítjuk és most sem értik, akik miután így fordítjuk, Krisztusban reménység a világerért – ez egy sánta mondat. És Vajta Vilmos és az Útitárs ezt erőltette. Senki nem érti Magyarországon, hogy mi ez. Azt mindenki érti, hogy Krisztusban reménységgel a világerért. Ezt mindenki érti. Nem pontos fordítása a *for*-nak, de tartalmilag ez tökéletes, amit el akartunk mondani éppen az **első** hitágazattal kapcsolatban. Ugye, az ilyen pszichológusoknak semmi értelme nincs. Az, hogy itt egy marxista területen élünk és a Marx-Lenin ideológiából amúgy is spontánul következik a valláskritika, akkor még a külföldön élő testvéreinktől is ugyanazt kapjuk, csak más hangszerelésben, más alapállásban, annak semmi értelme nincs. Ismétlem, a lelkészek nem fogadják el. Tehát itt a probléma! Te azt kérdezted, bejöh-

e? Mért ne? De számolnotok kell azzal, hogyha bejön és ilyeneket írtok, visszaküldik és azt mondják, köszönöm szépen, nekem nem . . . Ilyen volt az Erős Vár, a Juhász Imre lapja. Megrendeltük az összes esperesnek. Én rendeltem meg. Jött is be, a posta minden további nélkül beengedte. Abban a pillanatban, amikor Juhász Imréék elkezdtek ostorozni az egyházunkat Amerikából, az espereseink azt mondták, köszönöm, nincs időm olvasni. Tehát nem én, a lelkészeknek van felkészültsége, tudják, mit jelent papnak lenni, nem bírják el a kinti kritikát. Rőgtön az a felelet, tessék hazajönni, jobban csinálni. Tehát tessék küldeni, mondjátok meg, kinek akarjátok küldeni, garantálom, hogy megkapja. De azt is garantálom, hogyha ezeket a szempontjaimat nem veszitek igénybe vagy támogatjátok, nem tudom megakadályozni, hogy a lelkészem azt mondja nekem, hogy az én címemet ne adja meg. Egyszerűen ő mondja! Hát ne haragudj . . .

Útitárs: Köszönöm szépen az interjút!

(Útitárs, 1984.5.sz.)

* * *

16 ÉVE,

hogy gyakorlatlan "ujságíró-deákként" beszélgetést folytattam a Magyarországi Evangélikus Egyház akkori elnök-püspökével, *D.Káldy Zoltánnal* Budapesten, az LVSz 1984-es nagygyűlésén.

Emlékszem, remegett kissé a térdem, amikor a magyarországi evangélikusok teljhatalmú urához mentem. Még fülemben csengett a helyi lelkészek között hallott, suttogva továbbadott hír arról a jelenetről, amikor a Dóka-ügy kitudódott. Káldy – így az egybehangzó tudósítások – azzal fenyegette meg papjait, hogy sajátkezűleg tépi le róluk a lutherkabátot, ha terjesztik Dóka Zoltán levelét. A terjesztést másképpen kellett megoldani; mi, külföldi magyarok vettük át ezt a szerepet, konspiratív módon találkoztunk, írógéppel sokszorosított leveleket győmösztünk a delegátusok postafiókjaiba – sőt, amíg le nem tiltották a sajtóemeleten működő fénymásolót, én ott sokszorosítottam is.

Amúgy is furcsa világ volt ez az ideológiailag hivatalosan ateista társadalmú Magyarország és az ott lezajló vallásos világtalálkozó viszonya. De hát a világpolitikai helyzet megadta a lehetőséget és három kongeniális partner egymásra talált: a "gulyás-kommunizmus" jelzővel "kitüntetett" *kádárista magyar állam*, melynek korrump rendszerében az ideológiai elkötelezettség csupán formális volt, egy nagyravágyó és "ilyen még sohasem volt"-ot megvalósítani akaró LVSz-főtítkár, *Carl Mau* és az ugyancsak nagyra- és elismerésre vágyó feltalálója a "diakóniai teológiának", *D.Káldy Zoltán* püspök. Mind a három partner komoly kockázattal, de a nyereség elérése lehetőségével szembe előtt versenyzett – együttesen. Visszapillantva, nagy elismeréssel kell nyugtázni, hogy mind a hárman elérték céljukat – egymásnak segítve, bár nem tiszta önzetlenségből, hanem saját érdekből. A magyar állam, AÉH-stól, mindenestől, keblére tűzhette a "liberális" és "toleráns" jelzőt, egyben pozitíve (újabb nyugati kölcsonök reményében?) prezentálhatta önmagát, "ahol a vallásgyakorlatot nem akadályozza senki". Az LVSz megtartotta, *első felekezeti szövetségként*, nagygyűlését egy szocialista országban, és ezzel maradandó előnyt szerzett még a "balos" Egyházak Világtanácsával szemben is! Káldy pedig megválasztotta magát az LVSz elnökének, ami a MEE sikerült prezentációjára feltette a koronát. Rövid elnöklése nem engedett időt arra, hogy új feladatkörében különösen kitűnjön – 1987-ben, hosszú betegség után meghalt.

16 év távlatából olvasva az interjút ezzel a 60-as, 70-es és 80-as éveket meghatározó politikusegyházvezetővel, még élesebben kitűnik, mennyire megváltozott a világ azóta – ugyanakkor mennyire meghatározó (nemcsak a mai egyházban, hanem a magyar társadalom egészében is) az az ominózus 40 év.

Akkori kérdéseimet nem lehet provokatívnak nevezni. Nagy általánosságban kérdeztem, szörmentén – és talán bárányszőrbe bújó farkasként inkább elértem célomat, mintha tüzeskedtem volna. Interjúpartnerem mindent elmondott, ami izgalmas volt, sőt, olyanokat is mondott, amiket – a sorok közt is olvasva – nagyon őszinte megnyilatkozásnak kell venni, talán éppen a friss eredmény (elnökválasztás) lelkesítő hatása alatt? Káldy nem rejtette véka alá sem szerepét az LVSz nagygyűlése Ma-

gyarországra hozatalában, sem pedig a három kongeniális partner célratörékvésével való egyetértésben.

Már az interjú alatt megütötte fülemet az a kijelentése, hogy ő "*az állammal együtt*" megadta a teljes szabadságot a megszólalásra! Ő és az állam – micsoda hatalom tűnik itt elő, micsoda öntelt nagyképűség – és mennyi aggodás és szorongás: jaj, nehogy valami félresikerüljön és a végén ő rajta száradjon a felelősség! Milyen jó volt itt biztonság okából betoldani az "együtt" szócskát és így az esetleges kudarc súlyát az AEH vezetőinek a vállára is átruházni: "Hiszen ti is beleegyeztek!" Mert a szabadonszólás komoly veszélyeket tárt fel – a Dóka-levél írója nem tartozott a szabadonszólhatókhoz, hiszen ez a szabadság csak a delegátusokra vonatkozott, nem a magyar papokra, gyülekezetekre... Micsoda megkönnyebbülést érezhettek az elvtársak a Lendvay utcában, amikor az LVSz "business committee" halogató taktikája eredményeképpen a Dóka-ügy elhallgattatott. A delegátusok nem jutottak megfelelő információkhoz és a "három társ" terve nem került veszélybe.

Ugyanezt a "másokkal való takaródzást" hallhatjuk ki az ÚTITÁRS-at érintő válaszából is: Nem ő, hanem az egyes lelkészek, esperesek nem kívánják a lapot olvasni, mert nem szeretik a "kioktatást". De a következő mondataiból azért csak kiderül, hogy elsősorban őt sérti a "kioktatás", hiszen, ha az ő szempontjait figyelembe vennénk, ő "garantálja", hogy minden címzett asztalára odakerül az ÚTITÁRS.

Ezt az autoritér magatartást, diktatórikus vezetési stílust és a "diakóniai teológia" egysíkúsgába torkolló egyeduralmát pellengérezte ki a Dóka-levél. De hát lehet-e kritizálni azt, aki – XIV. Lajos szavát átköltve – "l'église c'est moi" gondolatvilágában él? Mai szemmel komikus – tulajdonképpen azonban szívszorogató – az az ismert kommunista hármasnak az átköltése, amikor Káldy a "püspökök, parasztok, értelmiségiek"-ről beszél, mintegy a szocialista államot alkotó mukásságot behelyettesítve a saját kasztjával, kihangsúlyozva eziránti elkötelezettségét! A *monolitikus állammal* szemben – bocsánat, vele vállalva – a *monolitikus egyház* állott, melynek gyülekezetei és lelkészei "felsorakoznak a püspökök mögé". A püspök egyházában *pápa*; szava és hozzáállása nem tűr kritikát, hiszen az az egyházat, mint egész, érinti, bántja. A püspök egyben „köpönyeges Mária” is, aki palástja alá gyűjti híveit, akik – míg teljesen odabújnak – védettséget érezhetnek, de ha "önhatalmúlag" friss levegő utáni igyekezetükben kidugják az orrukat, lesujt rájuk a legfelsőbb harag. Tulajdonképpen ezt a magatartást – moszkvai mintára – a kommunista államhatalom erőszakolta rá a nyugati egyházakra is. A szigorú hierarchikus felépítésű egyházat ugyanis könnyebb volt kézben tartani; az egyházi vezetőség saját érdekéből ügyelt arra, hogy a lelkészek és a gyülekezetek ne rúgjanak ki a hámból – ugyanakkor, püspöki kegytől függően (és amíg ez nem veszélyeztette a hatalmon levőt), voltak lelkészek, akiknek a megszokottat és megengedettet meghaladó munkáját az AEH-val szemben is fedezték és megvédték.

Aki azonban "kívülről" szólt hozzá ehhez a témához, kritikát gyakorolt, vagy – Uram bocsá' – párbeszédet kezdett volna a MEE-zal, azt a püspök "piszkálódónak", "kényelmes székéből kioktatónak" tudja, ("Jöjjön és csinálja jobban!").

Két ellenféllel foglalkozik Káldy az interjújában. Az egyiket néven is nevezi: *Vajta Vilmos*, teológiai professzor Svédországból. Vajta megkísérelt – a 84-es nagygyűlés előtt – teológiai szinten párbeszédbe kerülni a "diakóniai teológia" alap gondolatával. Míg Káldy szemében ez illetlen beavatkozás volt, addig az LVSz (és a Martin-Luther-Bund is) szégyenszemre, taktikai okból Káldy válaszával befejezettként kezelte a vitát és nem közölt többé semmit Vajtától (csak jóval a 84-es találkozó után ...). Nem volt opportún a vendéglátó egyházat ilyen módon kihívni. Vajtát nem is hívta meg senki a budapesti nagygyűlésre. A múlt hibáira, elsősorban az Ordass Lajos püspökkel szemben elkövetett vétkekre Mau és Káldy közösen fátylat borítottak Ordass sírjának a meglátogatásával és az ott elmondott "rehabilitációval". Így – gondolták – nem lesz semmi akadály a konferencia zökkenőmentes levezetésének. Míg Vajtát és vele együtt az „emigrációs” evangélikusokat sikerült így leszerelni, nem várt fordulatot jelentett *Dóka Zoltán*, hévizgyörki lelkész „nyílt levele” az LVSz nagygyűléshez. Ez a „fegyelmetlenség” a vezetőséget nagyon érzékenyen érintette. Káldy az interjújában Dókát névszerint nem is említi („egy külföldre ment magyar”). Köztudott, hogy hazatérte után bírósági eljárást indítottak Dóka ellen. Lelkesi állásából nem sikerült őt elmozdítani, mert gyülekezete kitartott mellette, az eljárást a nemzetközi közvélemény nyomására leállították, majd Káldy halála után megszüntették.

Mivel sem a "diakóniai teológiával", sem pedig a belső egyházi viszonyokkal (Dóka-levél) nem volt szabad foglalkozni, kellett egy olyan téma, ami nem jelentett annyi veszélyt. Ez a téma az *apartheid* és a délafrikai egyházak magatartása volt. Kelet és nyugat boldogan kapott az alkalom után; itt nem volt vitás, hogy kit kell dédelgetni, és kit elmarasztalni. Senki érzékenységét nem zavarta – az érintetteken kívül – az apartheidot valló és praktizáló délafrikai – namibiai egyházak tagságának a fel-

függesztése. A delegátusok élvezték, hogy mindenütt pompás étkektől roskadozó asztalok várták őket, hogy virágzó gyülekezetek fogadták őket vendégül és a titkosrendőrség sem zaklatott senkit úton-útfélen. Csak nagy elismeréssel lehet arról beszélni, hogy ez a picike magyar egyház milyen óriási erőbevetéssel és ötletességgel látta vendégül a világ evangélikusságát. De a "húsfazekak" mellett a konferencia elmulasztotta azt a lehetőséget, hogy *érdemben foglalkozzon* a "keresztény élet a szocialista államban" problematikájával. Lehet, hogy erre a kérdésfeltevésre akkor még nem érett meg az idő?

És ma? Nem tudom a választ, de nem is látom azt az akaratot, amely a múlt megértésével együtt új alapra helyezné és a mai kihívásoknak megfelelő válasz felé vinné az egyházat.

* * *

Terray László:

Norvég ácsból magyar nemes

Adatok a magyar Gregersen család történetéhez

Köztudomású, hogy az ünnepeket, sok és sokféle gyülekezeti és közegyházi elkötelezettsége mellett, fontos felelősséget vállalt a Magyarok Világszövetségében is. Ennek a szervezetnek fő feladata, hogy összetartsa a világ minden táján megtalálható magyarságot. Ezeknek nagyrészt hullámokban, nyomorúság, háború, forradalom, párturalom "szórta szét" a világban. De emellett a "centri-fugális" mozgás mellett van egy bizonyos "centri-petális" erő is, amely ellenkező irányba hatva, külföldieket vonzott és vonz Magyarországhoz. Egy tíz évvel ezelőtt megjelent tanulmány szerint (a mai) Budapesten már a 19. század első felében a magyarok mellett "szlovákok, osztrákok és csehek, bajorok és svédek, szászok, rajnamentiek, svájciak, elzásziak és még sok másféle népség" telepedett le.¹ Ebből a felsorolásból kimaradtak a *norvégok*. Ezt pótolandó, most ezek egyikéről és utódairól fog szólni ez az igénytelen kis dolgozat, egyben üdvözlétül a 70 éves Pátkai Róbertnek.

A múlt (20.) század első felében a norvég elemi iskolások olvasókönyvében volt egy pár oldalas olvasnivaló ezzel a címmel: "A Modum-i parasztyerek, akikből magyar nemes lett."² Modum egy nagy kiterjedésű község Oslótól úgy 60-70 km-re északnyugatra. Ebben a községben Strand nevű farmon megszületett 1824-ben a Gregersen házaspár első gyermeke, egy kisfiú. Keresztnéve Gudbrand lett, róla szól a norvég olvasókönyv említett fejezete. Az évtizedek folyamán norvég iskolásgyerekek tízezrei olvashattak erről a parasztyerekről, "akiből magyar nemes lett".

18 éves korában felkerekedett Gudbrand Gregersen, hogy továbbképezze magát az ácsmesterségben. Akkori szokás szerint városról-városra, országról országra menet keresett és kapott magának szakmunkát, s így jutott el 1847-ben Magyarországra. Résztvett a szabadságharcban, mesterségének megfelelően leginkább mint utász. Utána Olaszországban bujkált, sőt Bécsben (!) is, de már 1850-ben visszajött Magyarországra. Ekkor kezdődött magasra ívelő pályafutása. Eleinte hidakat épített. "Fahidakat, kőhidakat, vasúti hidakat. Kis hidak ezreit, de nagyokat is. És sokkal, sokkal több mindent. Vasútakat és utakat, alagútakat, a hadsereg számára barakkokat, tábori kórházakat, de templomokat is. Rengeteg házat, hiszen ez volt a mestersége" – írja róla az olvasókönyv.

Már költői magaslatokra emelkedik az életleírás, mikor az 1879-es szegedi árvíz körüli eseményekre kerül sor. "Azok között, akik a mentési munkát irányították, ott volt egy modumi parasztyerek, Gudbrand Gregersen, a nagy építkező, mentőcsónakjaival és munkásainak ezreivel." Mikor aztán megmentették, ami egyáltalában menthető volt, "összeültek a szakértők, Magyarországról, Németországból, Hollandiából, Franciaországból. Elhatározták, hogy három, 2-3 méter magas óriás védőgátat kell építeni, 14-15 kilométer hosszúságban a város körül. De ki tudja vállalni ezt a hatalmas munkát?" Nohát természetesen a modumi parasztyerekre esett a választás.

A Gregersen család norvég ágának egyik tagja alapos kutatások alapján családi krónikát állított össze³, amelyben fontos szerepet kap és hosszú ismertetésben részesül a magyar ág alapítója. A szerző, Drammen városának egyik evangélikus lelkésze, elismeri, hogy Gudbrand Gregersen életének egyes eseményei körül „szabad folyása volt a legendáknak”⁴. De vitán felül áll, hogy a szegedi árvíz körül is

¹ Papp Áron Gábor: Die Schweizer Einwanderung in Pest-Ofen-Altöfen vor 1849. Ungarn Jahrbuch Bd. 18., Jg. 1990. München 1991, 43-73. o., idézet a 48. oldalról. (Erre a könyvre a Glaube in der 2. Welt intézet igazgatója, Dr. Erich Bryner hívta fel figyelmemet.)

² Johan Nordahl Brun Rolfsen: Laesebog for folkeskolen, 2. del (Olvasókönyv a népiskola számára, 2.rész). Oslo 1926, 242-245. o. (Ennek első kiadása már 1892-ben megjelent.)

³ Per Aven Sveaas: Familien Gregersen og Gudbrand Gregersen, ungarsk adelsmann fra Modum (A Gregersen család és G.G. magyar nemes Modumból). Drammen 1993, 138 A 4 oldal. A magyar Gregersenekről a felsorolás és rövid életrajzokon kívül 112-127.o.

⁴ 114.o.

kitüntette magát, és egyébként is a múlt század kiemelkedő iparosai közé tartozott. Egy idevágó szakmunka szerint „kitartása, munkássága, szorgalma és jóra való törekvése által az ország legelső és legnevezetesebb iparosai közé emelkedett.”¹ Már mikor 1850-ben Pozsonyba került, a fontos pest-pozsonyi vasútvonal építéséhez, „bár az akkori abszolút uralom tudta, hogy ő honvéd volt, nem bántották, mert az akkori nagyszabású vasúti munkálatok vezetése körül Gregersen majdnem nélkülözhetetlen volt.”² Egyáltalában, a magyarországi vasúthálózat kiépítésénél, főleg föld-, híd- és alagútépítési munkákkal fontos megbízásokat vállalt, többek között a Gyulafehérvár-Marosvásárhely, Kolozsvár-Kocsárd, Zákány-Zágráb, Brassó-Tömös és Máramarossziget-Kőrösmező vonalakon. Ezeknek nem egyike, különösen ez a legutóbbi, kimagasló teljesítmény volt, amint arról több lexikon is megemlékezik.³

Miután 1865-ben megvett egy pesti fűrész- és fatelepet, cége egyre jobban kiterjedésszerűsödött. A század végén bevetette magát a "boldog békeidők" pesti építkezési versenyébe, és több nagyobb épület ipari munkálatait vállalta. Ezek között volt a Keleti és a Nyugati pályaudvar, az egykori Népszínház, sőt még az Operaház is. A családi hagyomány szerint résztvett a Lloyd-palota építésében is, amely körülbelül a mai Hyatt szálloda helyén állott (és a második világháború végén teljesen megsemmisült). Az 1920-as és 30-as években ebben a palotában tartotta „szabad előadásait” a zsúfolt díszteremben, főleg zsidó értelmiségiek számára Gisle Johnson budapesti norvég lelkész és zsidómisszionárius. Aligha sejtette, hogy a palota összes ácsmunkálatait egy pár emberöltővel korábban egy norvég honfitársa végezte. (Alighanem *átépítésről* lehetett szó, mert maga a palota már 1832-ben készen állt, s akkor Gregersen, mint nyolc éves kisfiú még modumi otthonuk udvarán hancúrozott. Vagy pedig ez egyike a Sveaas könyvében említett legendáknak.)

Mikor az 1960-as években a magyar történészeknek nem annyira a vállalkozók, mint inkább munkásaik iránt kellett érdeklődniük, Gregersent is új fénybe kívánták beállítani. Egy ilyen természetű munka⁴ inkább spekuláns üzletembert kívánt látni benne. A szegedi árvíz utáni védőgát építési munkálataira vállalkozók „Wahl Albert és Gregersen Gudbrand voltak. Ez az üzleti társulás már önmagában is jellemző kombináció: egy ügyesen spekuláló üzletember fogott össze benne egy vezető vasúti tisztviselővel, Wahl Albert ugyanis az Alföldi Vasút üzletigazgatója volt.”⁵ E sorok írója megkockáztatja azt az állítást, hogy Wahl Albert aligha volt Gregersen cégtársa, hanem mint *megbízó* írhatta alá a szerződést az Alföldi Vasút nevében (az árvíz utáni munkálatok ugyanis igen nagy mértékben érintették az Alföldi Vasútot is). Erre mutat az is, hogy Gregersen szegedi újságokban hirdetést is tett közzé s egy ilyen hirdetés faksimilije szerint⁶ a cég csak G. Gregersent jelöli meg tulajdonosként, és fiát Endre Gregersent, mint szegedi képviselőt. De hogy ennek a Wahl Albertnek milyen része volt a dologban, azt talán legjobb lesz a jövő történészeire bízni.

Annyi mindenesetre biztosnak látszik, hogy Gudbrand Gregersen, a korábbi norvég ácsmester és 48-as magyar honvéd, az 1880-as években magától a császártól és királytól megkapta a Ferenc József rend lovagkeresztjét⁷ és *saági* előnévvel magyar nemességet kapott, „maga és törvényes utódai számára”.⁸

Ami a törvényes utódokat illeti, ezekben nem volt hiány. 1852-ben feleségül vette egy esztergomi hentes és mészáros leányát, Sümegh Lujzát. Egy anekdóta (avagy talán legenda?) szerint a fiatal ácsmester egyszerűen hidat épített az Ipoly folyó felett, hogy át tudjon járni választottjához Szobróly Esztergomba. Ez az anekdóta annyiban sántít, hogy aki Szobróly Esztergomba akart menni, annak nemcsak az Ipoly állt útjában, hanem a Duna is, s akkor még aligha volt híd a Dunán Párkány és Esztergom között. Mindenesetre Gudbrand és Lujza 55 éven át éltek együtt, saját kijelentésük szerint boldog házas-

¹ Gregersen Guilbrand(sic), in: *Gelléri Mór: A magyar ipar úttörői*. Budapest 1887, 113-117.o. Idézet: 113.o. Ezt a G.G.-ről szóló cikket és más értékes adatokat *Dr. Giczi Zsolt* történész, JATE, Szeged, bocsátotta rendelkezésemre. Ez vonatkozik a 7. és 8-12. sz. jegyzetekben felsorolt forrásokra is. Ezúton is hadd fejezzem ki ezért köszönetemet.

² U.ott, 114.o.

³ Pl. *Vasúti Lexikon A-tól Z-ig*, Budapest 1994, 2.kötet, 177.o.

⁴ *Pogány Mária: Tökés vállalkozók és kubikos munkások a Tisza-szabályozásnál a 19. század második felében. Értekezések a történeti tudományok köréből*. Új sorozat 39. Budapest 1966.

⁵ i.m. 49.o.

⁶ *Tóth Béla: A szegedi nagyárvíz képeskönyve*. Szeged 1979, 170.o.

⁷ *Buza Péter: A Gregersen „saga”*. Budapest (a főváros folyóirata), 1980, 8.sz. 19.o.

⁸ A Budapesti Közlönyben megjelent közzététel szövege in: Kulinyi Zsigmond: Szeged új kora. A város újabb története (1879-1899) és leírása. Szeged 1901, 199.o. A királyi levél norvég fordítása és a nemesi címer képe a családi krónikában (Sveaas, 3.sz. jegyzet), 121.o.

ságban. Lujza 71 éves korában, 1906-ban halt meg, Gudbrand 1910-ben, 86 évesen. Tizenkilenc gyermekük közül egy halva született, több csecsemőkorban vagy egész fiatalon meghalt, de tizenkettő, hat fiú és hat lány, felnőtt és különböző szakmákban karriert futott be. Többen közülük apjuk cégjében és annak filiáiban (Szegedtől Prágáig !) működtek.

De a magyarországi Gregersenek létszáma nemcsak ilyen módon növekedett. Mikor a modumi farmon híre ment, hogy milyen jól bedolgozta magát Gudbrand a magyarországi viszonyokba, több testvére kerekedett fel, hogy csatlakozzék bátyjukhoz. Testvérei közül legalább négyen, Truls, Inge, Johan és Gustav, telepedtek le ott állandó jelleggel, házasodtak össze magyar lányokkal és lettek ősei egy kiterjedt nagy családnak.

Mikor a családi krónika szerzője, Sveaas drammeni lelkész, 1993-ban családi találkozót rendezett gyülekezetében, arra Magyarországról *harminchat* Gregersen-ivadék érkezett. A találkozó csúcspontja egy magyar-norvég istentisztelet volt július 25-én vasárnap délelőtt a drammeni Ássiden templomban. Itt e sorok írója tolmácsolta Bolla Árpád esperes prédikációját és Labossa Lajos esperes üdvözlését (mindketten Gregersen-ivadékok) a gyülekezet norvég része számára és a norvég üdvözléseket a jelenlevő magyar résztvevőknek. Magyar és norvég nyelven együtt énekelte a gyülekezet a két ismerős skandináv éneket, *Jézus te égi szép és Ó terjeszd ki, Jézusom*, no és az *Erős vár a mi Istenünk-et*.

Gudbrand Gregersen felesége római katolikus volt, de valamennyi gyermeküket evangélikus gyülekezetben kereszteltették és evangélikusnak nevelték. Szobon laktak, ahová Gudbrand a pest-pozsonyi vasút építésével kapcsolatban került. Ott tágas családi házat építettek (volt is rá szükség, annyi gyereknek), de Szobon nem volt evangélikus templom. Nagybörzsönybe jártak (vagy hajtottak át kocsin) istentiszteletre, s a család nagyon megszerette az ottani templomot és gyülekezetet. Több generáció Gregersen volt felügyelő Nagybörzsönyön, s tőlük kapta a templom szép színesüveg ablakait. Ezek a második világháború alatt úgyszólván megsemmisültek. De a háború után megtalálták az ólomkereteket, hozzávaló üveganyagot is szereztek, és egy Kanadába kivándorolt nagybörzsönyi család áldozatkészsége már az 1960-as évek elején lehetővé tette ugyanazon motívumok helyreállítását, amelyeket az eredeti ablakok ábrázoltak. Dedinszky Gyula nagybörzsönyi lelkész arról is beszámolt e sorok írójának, hogy titokban kellett tartani az adakozók kilétét és hogy Kanadából jött a segítség, nehogy „illetéktelenek” imperialista körökkel való összeesküvéssel vádolhassák a gyülekezetet vagy lelkészét. Mellesleg a gyülekezet története, 4-5 stencilezett ívoldal, azok között az „eredeti egyházi dokumentumok” között volt, amelyeket a ferihegyi repülőtéren 1977-ben elkoboztak e sorok írójától.¹

Gregersenék utóbb (1866-ban) Pestre költöztek, miután a Lónyai u. 29. sz. alatt a Ferencvárosban építettek maguknak lakást és irodákat, – nyugodtan lehet mondani: palotát. (Gudbrand Gregersen életét és tevékenységét 1999-ben kiállításon mutatta be a Ferencvárosi Helytörténeti Múzeum.)

1950-ben a Magyarországi Evangélikus Egyházat ért megrázkódtatásokkal is közvetlen kapcsolatba került a Gregersen család. Míg Ordass Lajos bányakerületi püspök a szegedi Csillagbörtönben, majd utána a váci fegyházban töltötte börtönbüntetését, a kommunista kormány értésére adta az evangélikus egyház egyetemes felügyelőjének, Dr.Reök Ivánnak, hogy Ordass Lajost magának az egyháznak el kell távolítania a püspöki székéből, mielőtt kikerül a börtönből. Ha ez nem történik meg, új vádat fognak emelni Ordass Lajos ellen összeesküvés és kémkedés címén, s őt is, valamint Keken András és Kende György lelkészeket súlyosan elítélik. Minimum 15 évi börtönről, sőt Ordass Lajos esetében halálbüntetésről is lehet szó. Az 1950 március 3-ára kitűzött egyetemes közgyűlés² napirendjéhez Reök Iván egyetemes felügyelő soron kívül még egy pontot fűzött hozzá: rendkívüli egyházi törvényszék felállítását, s az erre választandó tagokat is megnevezte. A közgyűlés a Reök által javasoltak helyett egészen más személyeket választott meg. De a közgyűlésen Reök Iván elnöklete alatt annyi rendellenesség és törvénybe ütköző szabálytalanság történt, hogy 27 közgyűlési tag jogilag jól megfogalmazott petíciót adott be a határozatok ellen.

¹ V.ö. Dr. Boleratzky Lóránd: Egy interdiktum története. Keresztyén Igazság, Új folyam 10.sz., 1991 nyár, 44sk.o.

² V.ö. Dr. Giczi Zsolt: Rögös úton. A Magyarországi Evangélikus Egyház és az államhatalom viszonyáról, 1948-1950. Valóság 1997/2. 70-82.o. A közgyűlésről: 79sk.o. Német fordításban: Auf gefährvollem Weg. Lutherische Kirche in der Welt. Jahrbuch des Martin-Luther-Bundes, Folge 46, 1999, 145-164.o. A közgyűlésről: 162sk.o.

E között a 27 közgyűlési tag között volt Dr. Gregersen Nils nagybörzsönyi gyülekezeti felügyelő is.¹ Reök Iván felháborodással fogadta a petíciót. A politikai életben nem volt ő ilyesmihez szokva! Akik nem voltak hajlandók visszavonni aláírásukat, azokat felfüggesztéssel és más fegyelmi eljárásokkal fenyegette, s ezt végre is hajtotta. Ez lett a sorsa Dedinszky Gyula, Zászkaliczky Pál, Murányi György és Bártfay-Kelló Gusztáv espereseknek és még több lelkésznek. De azokkal szemben, akik nem voltak egyházi szolgálatban, nem léphetett fel Reök Iván hasonló módon. Gregersen Nilsnek tehát nem lett bántódása. Ugy járt tehát, mint az első magyar Gregersen, akinek Ferenc József elfelejtette, hogy 48-as honvéd volt. Az 1950-es Gregersenre is kegyelettel emlékszik az utókor, azok között, akik – Ordass Lajos szavaival szólva – „az egyházban az utolsó nyílt kísérletet” tették arra, hogy „az egyház vezetésének törvényességét megóvják”.²

Tartalmas és regényes történetre tekinthet vissza a Magyarországon élő sok Gregersen-ivadék, köztük a mai szombathelyi evangélikus lelkész, aki felvette családi nevébe a Gregersen nevet, Gregersen Labossa György.

* * *

---

¹ Ordass Lajos: Önéletrajzi Írások (H.) Feldolgozta és sajtó alá rendezte Szépfalusi István. Bern 1987, 474.o.

² U.ott.

Bolla Árpád:

Hogyan tovább Evangélikus Külmissziói Egyesület? EKME

Először, hogy erre választ próbáljunk adni, meg kell vizsgálnunk: honnan jöttünk? A válasz keresésénél nem lehetek eléggé hálás Dr. Anne-Marie Kool professzornak, aki mára már három kötetben „Az Úr csodásan működik” címmel dolgozta fel a magyar protestáns külmissziói mozgalom történetét 1756-1951 között.

„Úttörő munkát végzett a szerző, mert olyan elsődleges forrásokat használt, melyeknek jó részét még nem publikálták, beleértve jó néhány szóbeli forrást is, és olyan területeket dolgoz fel, melyek elhanyagoltak és ismeretlenek voltak, nemcsak külföldön, de idehaza is” – írja a könyv ajánlásához Bütösi János, a Debreceni Református Teológia Missziói Tanszékének vezetője. Ugyanakkor Harmati Béla, a Magyarországi Evangélikus Egyház püspök-elnöke a III. kötetet így ajánlja: „Szerzőnk könyve példa arra, hogy valaki saját egyháza, a szekularizálódott környezetben élő holland egyház ismeretében is tud egy másik népért felelősen élni, töretlen szorgalommal kutatni, hívő fantáziával másokat is bátorítani.”

Forráanyagként cikkem megírása során elsősorban az ő munkáiból merítettem, természetesen a magyar evangélikus külmisszió gyökereit keresve.

A gyökerek a 19. század végére nyúlnak vissza. Nevesítve elsősorban *Scholtz Ödönt* kell megemlíteni. Ő jól látta, mennyire ziláltság, célvesztés és tehetetlenség lett úrrá egyházán mind a felső, mind az alsó fórumokon. Ennek a nyomorúságos helyzetnek az okát az egyre jobban fertőző hitetlenségben látta. Ezért nincs érdeklődés a hit terjesztése, a külmisszió iránt, és így természetesen a belmisszió sem virágzik. Scholtz a külmissziói felelősség felébresztésével próbálta felrázni a gyülekezeteket a tespedésből. Felhívta a figyelmet egy, a számukra adatott missziói területre. Az újságok akkor sokat cikkeztek a Bosznia-Hercegovinában élő muzulmánok helyzetéről, és felmerült a gondolat: „Vajjon Isten nem azért hozta velük politikai függőségbe hazánkat, hogy az ott lakó háromszázezer mohamedánt megnyerjük az evangéliumnak?”

„Szent meggyőződése, hogy amit mi nyugatról kaptunk: a kereszténységet és a lutheri igaz reformációt, épp úgy azt kötelességünk kelet felé terjeszteni.”

Az első világháború és az Osztrák-Magyar Monarchia vége ezt az utat végleg lezárta. Megint nem lépünk időben?

Előtte azonban még megalakult 1909-ben A Magyarhoni Ágostai Hitvallású Evangélikus Misszióegyesület, majd ennek 1948-ban történt megszűnte után alakult az Evangélikus Misszió Szolgálat. Az EKME ezeknek a jogutóda.

Azt sem felejtethetjük el, hogy a nagy összeomlás előtt járt hazánkban – hiszem, hogy Isten küldte őt – *Mott János*, aki a „lehetőség” szót írta zászlajára. Szolgálatának hatására írja Deme László: „Elhagytuk azt a szokásunkat, hogy az akadályokat, a lehetetlenségeket szemléljük desperált hangulattal. Ehelyett kezdtük észrevenni a nyitott kapukat, a lehetőségeket. Mindez újabb felelősséget és lelkesedést jelentett a munkások számára.”

II.

A trianoni békediktátum vallási és külmissziói vonatkozásban legjobban bennünket, evangélikusokat sújtott. A külmisszió melegágyait: Felső-Öböt (ma Burgenlandhoz tartozik), Felvidéken a Szepességet, valamint Lévát és környékét elszakították az anyarszágtól. Scholtz Csonka-Magyarországon kezdi újjászervezni a külmissziói munkát.

1939-ben a Misszióegyesület célkitűzésében változás következett be. Eszerint a külmissziói feladatot már nem csak abban látták, hogy a pogány népeknek hirdessék az evangéliumot, hanem hogy minden

népnek, így kerültek elsőként látókörbe a zsidók. A Norvég Misszió amúgy is már jelen volt és végezte a zsidómisszió szolgálatát *Gisle Johnson* lelkész vezetésével. 1947-ben új norvég misszionárius, *Bernhard Seland* érkezett Magyarországra, hogy a zsidók között dolgozzon.

Az 1948-as fóti külmissziói konferencián megalakult az Evangélikus Misszió két albizottsága, a zsidó- és a cigánymisszió.

Feltétlenül meg kell említenem azok között, akik a magyar külmisszió fáklyáját magasra tartották, *Podmaniczky Pált*. Ő a huszas évek végétől nagyban hozzájárult a missziói érdeklődés ébresztéséhez. Hangsúlyozta Magyarország különleges feladatát azok iránt, „akik minékünk testvéreink nyelvészetileg, ethnographiailag finn-ugor névvel neveztetnek, akik között misszionárius nincs s akikkel más nem nagyon gondol. Ha mi nem megyünk, ki megy? Hát nincs-e itt az ideje a magyar misszióknak?”

A lehetséges missziói területek közül Isten először mégis Kínát jelölte ki számunkra a finn testvéregyház szolgálati keretében. *Kunos Jenő* evangélikus lelkész 1936-ban azért kapott ösztöndíjat Finnországba, hogy tanulmányozza a finn egyház belmissziói munkáját. Beiratkozott a Helsinki-i Egyetemre, ahol *Arni Voipio* professzor előadásait hallgatta „Bel- és külmisszió” címen. A gyakorlatokon különböző missziói intézeteket látogatott, köztük a Finn Missziói Társaság Központját, amelyre később is szeretettel emlékezett. „A kápolnában jól hallottuk az Úr szavát: Kit küldjünk el...? Otthon, szobámban alázatosan kértem Istent: „Atyám, ha akarod, küldj el engem.” (Kunos könyve kínai szolgálatáról ebben az évben jelenik meg magyar nyelven.)

Hosszú, halálos csend után 1992 óta újra él az EKME. Az alapítás óta eltelt időben munkánk eredményének kell tartanunk, hogy:

- sokan bekapcsolódtunk (de nem elegenden) a misszió imádkozó és cselekvő háttérének szolgálatába;
- egyesületi tagjainkat összejöveteleinken és körleveleink útján rendszeresen tájékoztattuk a külmisszió eredményeiről;
- szélesebb körben is megismertettük munkánkat a sajtóban;
- rendszeressé tettük a nyári külmissziói táborokat, konferenciákat;
- hozzájárulhattunk *Bálint Zoltán* és *Joó András* kiküldéséhez Pápua Új-Guineába, ill. Indiába.

Munkánkban jelentős segítséget nyújtott az Országos Egyház és a Missziói Központ. Felmerült azonban a kérdés: Szükség van-e egyházi szervezet mellett egyesületre is, a hivatásszerűen szolgálók mellett önkéntesekre is? Az EKME által felkért, e témával foglalkozó testvérek válasza: „Meglátásunk szerint szolgálatunkat szoros együttműködésben, partneri kapcsolatban kell végeznünk a Missziói Központtal. Ennek formáját érdemes átgondolnunk, és írásban lefektetnünk.”

Hogyan tovább?

Irányadó lehetne a Magyarországi Evangélikus Egyház V. törvénye „Az egyház evangelizáló és missziói munkájáról”. Igen, de nem tudok vele mit kezdeni, mert nagyon soványan így fogalmaz: 1.§.(2) Az egyház ébresztő evangelizációval fordul az egyháztól eltávolodottak, belmissziós szolgálattal a hazai nem keresztények, külmissziós felelősséggel pedig a külföldi nem keresztények felé.” Mintha a harmincas évek Magyarországnak állapota lenne ma is érvényes. Idejé múlt, használhatatlan véleményt tükröz. A kínai missziót ma már Budapesten is lehetne végezni, és az utca túloldalán, vagy éppen velünk egy fedél alatt élnek a „pogányok”. Az egyház missziói helyzetben van Európában. Ahhoz pedig, hogy itt a missziót hatékonyan végezze, meg kell tisztítania az emlékezetet a sablonoktól. Az új bort új tömlőbe kell tölteni. Imádkozzál te is azért, hogy így legyen!

Hogyan tovább határainkon túl?

Komolyan kell venni, hogy a misszió nem romantikus feladat. Nem finomított kolonializmus, hanem önálló, helyi egyházak szervezése, segítése minden eszközzel.

Így látunk esélyt arra, hogy a Finn Misszióval együttműködve szolgáljunk a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozó rokonaink között a volt SZU területén. Nagyon komolyan kell vennünk, hogy régi ösvényeinket már régen benőtte a fű, hogy a múlt és a jövő között a már nem és a még nem feszültségében élünk, ezért újra és újra ellenőriznünk kell magunkat az Újszövetség alapján. Azt a magaslati pontot kell megtalálnunk, amihez mérhetjük helyzetünket. Ha ezt nem tesszük, eltévedünk.